

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

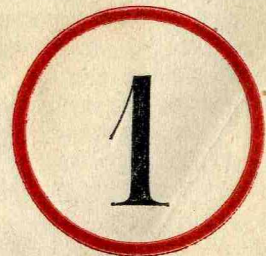
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α :

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»: 'Αναγκαίες ἐξηγήσεις	1
ΝΙΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ: 'Η παροῦσα στιγμή	2
ΜΠΑΜΠΗ ΝΙΝΤΑ: 'Η θειότητα (ποίημα)	5
ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΕΛΙΟΥ: 'Η ποίηση	6
ΖΩΗΣ ΚΑΡΕΛΛΗ: Οἱ ἄσωτοι (ποίημα)	8
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ Ι. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: Οὐ Παπαν'κόλας (διήγημα)	9
ΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ: Πάροδος *** (διήγημα)	13
ΑΝΘΟΥ ΠΩΓΩΝΙΤΗ: Χαμένοι ὀρίζοντες (ποίημα)	18
ΜΙΚΕ ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗ: 'Ιστορίες ἀπὸ μίαν ἀλλοιώτικη ζωὴ Ἰ. Πρῶ- τὴ μέρα στὸν πόλεμο (διήγημα)	19
ΑΝΤΩΝΗ Ι. ΠΡΟΚΟΥ: Προμήνυμα φθινοπώρου (ποίημα)	21
ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ: 'Η «Κίχλη» τοῦ Γ. Σεφέρη	22
RAINER MARIA RILKE: (Μετάφρ. ΤΑΚΗ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ) 'Απὸ τὰ «'Ορφικά σονέτα» (βιβλίο Ι) (ποίημα)	31

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

Σ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ: "Ερση Σαράτση «Σμαραγδένιος Αὐλὸς» ποιή- ματα Κινέζων ποιητῶν (κριτική)	32
« 'Ηλία Κατσογιάννη «Τὸ τραγοῦδι τῆς ἀγάπης» (ποίηματα) Θεσσαλονίκη, 1951 (κριτική)	32
Μ. ΤΣΙΤΣΙΚΛΗ: 'Η μουσικὴ κίνηση στὴ Θεσσαλονίκη	33
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ:	36

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'· ΧΡΟΝΟΣ Δ'· ΤΟΜΟΣ Δ' ΙΟΥΛΙΟΣ· ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1951

Θ Ε Σ Σ Α Λ Ο Ν Ι Κ Η

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄ ΧΡΟΝΟΣ Δ΄—ΤΟΜΟΣ Δ΄	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΙΟΥΛ. -ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1951	ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 1
ΓΡΑΦΕΙΑ: Στοά Καράσσο 58	ΤΗΛΕΦΩΝΟ 64 - 27	
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Κώστας Μαρινάκης (Υπεύθυνος Διευθυντής) Μιχ. Τσιτσικλής, Νίκ. Γεωργιάδης, Στέλ. Βασιλειάδης, Τάκ. Στουγιαννάκης		

ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

Ύστερ' από σταμάτημα δύο περίπου χρόνων τὰ «Μακεδονικά Γράμματα» συνεχίζουν τὴν πορεία τους. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ποτὲ δὲν κατάρθωσαν, ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ πρωτοβγήκαν, νὰ ἐξασφαλίσουν σταθερὴν ἐκδοτικὴ συνέχεια, παρὰ τὴν ἐπιθυμία μας. Ὑποταχτήκαμε ὡστόσο συχνὰ στὴν οἰκονομικὴν ἀδυναμία καὶ τὴν εὐδύνη τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς ὁμολογοῦμε πῶς τὴν ἀποδεχόμεστε ἀκέρια. Ἐλπίζουμε μ' ὅλα ταῦτα πάντα στὴν τιμιότητα τῆς δουλειᾶς μας καὶ στὴν ἀξία τῶν σκοπῶν μας. Γι' αὐτὸ πολλές φορές μ' αἰσιόδοξη προοπτικὴ ἐπαναμβάνουμε τὸ τόλμημά μας, ὑπηρετώντας τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας.

Ἀποφεύγαμε πάντα τὴν ἐμπορία καὶ τὶς δορυβώδεις ἐκδηλώσεις καὶ ἐμφανίσεις γιατί ξέρομε πῶς αὐτὲς ὑπηρετοῦν μόνον ἀτομικὲς ἀνότητες φιλοδοξίες κι' ὄχι τὴν ἀγνή πνευματικὴ δουλειά. Στὴν τέχνη καὶ στὰ γράμματα ἡ ἀδύρυσθη ἐργασία καὶ ἡ σεμνὴ προβολὴ κρύβουν πάντα μέσα τους τὴν καθαρότητα ἀρετῆς καὶ ἐγγυῶνται τὸ ἀληθινὸ πνευματικὸ ἀνέβασμα τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ ὑποταγὴ μας αὐτῇ στὸν μεγάλο νόμο τῆς γνήσιας πνευματικῆς ζωῆς δὲ σημαίνει ἐλλείψη μαχητικότητας. Ἀντίθετα γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ἀγωνιστήκαμε πάντα, μ' ὅλο ποῦ ἡ ὀξύτητα τῆς κριτικῆς μας γιὰ τοὺς «ἐμπόρους τῆς τέχνης» καὶ τοὺς «δορυβώδεις κι' εὐθυμοὶ συμποσιαστές τῆς» πλήγωσε πολλούς καὶ δὲ γιάτρεψε—τὸ λέμε μὲ λύπη μας αὐτό—κάνεσαν. Ὅμως ἐμεῖς αὐτὴ τὴν ἀνένδοτη πνευματικὴ θέση δὲ τὴν κρατήσουμε πάντα.

Μένει ἀκόμη τὸ μεγάλο δῆμα τῶν γενικῶν πνευματικῶν προβλημάτων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ποῦ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ. Εἶναι τὸ Θέατρο, ἡ Ραδιοφωνία, ἡ Μουσικὴ, ἡ Ἀνώτατὴ Ἐκπαίδευση. Ἀντιμετωπίστηκαν πάντα ἀπ' τὸ Κράτος μὲ τόσην ἀδιαφορία, προχειρότητα καὶ προπαντὸς ἀνισοτιμία σὲ σχέση μὲ ὠρισμένην περιοχὴ τῆς Ἑλλάδας καὶ ἰδιαιτέρα τὴν Ἀθήνα, ὥστε νὰ τονίζουν μοιραία, τὰ πικρὰ σισδήματα τῆς ἐγκατάλειψης καὶ τῆς ἀδικίας μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι διαποτισμένη ἡ ψυχὴ τῶν Βορείων Ἑλλήνων. Θὰ εἶναι ἔργο μας ἀδιάκοπο ἢ προσπάθεια νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ στοιχειῶδεις ὑποχρεώσεις τοῦ Κράτους πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῆς Μακεδονίας.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΣΤΙΓΜΗ

Σάν υποθέσει κανείς πώς ό κόσμος είναι μιá ένóτητα, τότε κάθε έθνος ή κάθε άτομο είναι μέσα σ' αυτή την ένóτητα. Πρώτα-πρώτα ζoυμε σέ χωριστή χώρα, μιá σύγχρονα ζoυμε και μέσα στο κόσμο oλόκληρο. Πολύ φυσικό είναι νά θέλουμε νά αντίληφθουμε και τó μερικό και τó γενικό. Τó είναι έπηρεάζει τó άλλο. Δέν είναι δυνατόν νά υποφέρει oλος ó κόσμος και νά μην υποφέρει ένα μέρος τoυ κόσμου αúτου.

Μιá συνθετική ματιá στη παρούσα στιγμή τoυ κόσμου, είναι κάτι πoυ τó θέλει αúτη ή ίδια ή φύση τoυ ανθρώπου. Και πιό πολύ τoυ σημερινoυ θριμματισμένου ανθρώπου. Έτσι δέν πρόκειται ν' ασχοληθουμε με ειδικά προβλήματα τής στιγμής παρá μονάχα με τήν ούσια τής πρακτικής και πνευματικής ιστορικής στιγμής πoυ ζoυμε. Είναι αλήθεια χιλιοσιπωμένη, πώς ή στιγμή πoυ περνάμε είναι στιγμή τραγική.

Και έτσι λένε ή άγwνία είναι τó κυριαρχικό δοχείο τής ζωής μας. Η άνησυχία τoυ ανθρώπου έχει φθάσει σέ άνυπέρβλητα ύψη. Γιατί ó άνθρωπος ξεγελάσθηκε. Η μεγάλη του πίστη στην εξέλιξη και τόν πολιτισμό κλονίσθηκε. Βλέπει σήμερα συντρίμια μπροστά του, ó,τι άλλοτε πίστευε και θεοποιoυσε. Η έπιστήμη δέν τó γλύτωσε από τόν άφανισμό.

Δέ μπόρεσε νά τó δώσει τή χαρά και τήν εύτυχία. Τó πρόβλημα τoυ ανθρώπου έμεινε άλυτο. Τó πρόβλημα αúτo μένει μέσα στο χάος τών ιδεών πoυ συγκρούονται. Μά τó πρόβλημα αúτo είναι πρόβλημα πνευματικό. Λέμε σήμερα πώς πιστεύομε στόν άνθρωπο.

Πιστεύομε στή συνείδησή του και τίς δυνάμεις πoυ κλείνει μέσα τής. Τέλος πιστεύομε στήν προσωπικότητά τoυ. Μά σήμερα oί βασικές αúτες αντίληψεις δέν είναι άρκετές. Είναι μιá φιλοσοφία άλλων καιρών. Σήμερα πρέπει νά βαθύνουμε αúτες τίς αντίληψεις και νά τίς διευκρινίσουμε. Η έλευθερία πoυ είναι ή βάση τής προσωπικότητας σήμερα θέλει ξεκαθάρισμα και έδω γίνεται όλη ή κοιτική.

Η έλευθερία πoυ είναι ένα άπό τά βασικά θεμέλια τής ιστορίας, ή έλευθερία πoυ κίνησε τó πνεύμα και τή ζωή σήμερα γίνεται αντίκειμενο κρίσεων. Κτύπησαν πολύ τήν οικονομική έλευθερία και θέλησαν νά πάρει ή έλευθερία και κοινωνικό νόημα. Έλευθερία είναι χωρίς κοινωνικό περιεχόμε-νο είναι κούφια έλευθερία. Η οικονομική δουλεία, είναι ή μεγαλύτερη δουλεία.

Πραγματικά με τή μεγάλη ανάπτυξη τoυ υλικoυ πολιτισμου και με τó χαρακτήρα τó βιομηχανικό, πoυ πήρε ή σύγχρονη κοινωνία, τó οικονομικό άτομο έγινε κυρίαρχο στη ζωή. Τó αξιολογικό άτομο κτυπήθηκε άλύπητα. Τó πνευματικό άτομο έμεινε έξω από τή σύγχρονη πραγματικότητα και θεωρήθηκε σάν φροδοτο υπερπολυτελείας και ξένο άπό τήν παρούσα ζωή τoυ κόσμου. Τó πραγματικά δημιουργικό άτομο δέν έπηρεάζει τήν παρούσα στιγμή τoυ κόσμου. Σ' άλλες εποχές, ó ποιητής, ó καλλιτέχνης είναι τó πρόσωπο τής ήμέρας και ή έκφραση τής ζωής. Σήμερα τά θεωροουμε όντα πoυ είναι μακριά από τόν κόσμο.

Ο κόσμος, λένε, είναι κάτι τó χειροπιαστό και όχι άυλο και άορατο πνεύμα. Μά ή ζωή δέ στάθηκε μονάχα στή παραγνώριση τoυ πνευματικόυ μόχθου τoυ ανθρώπου. Προχώρησε στήν άθλιότητα. Η πείνα δέ χάθηκε άπό τόν κόσμο. Και μάλιστα τή στιγμή πoυ έχουμε τόσες και τόσες ανακαλύψεις, τή στιγμή πoυ έχουμε τόση και τόση άφθονία αγαθών. Οί πόλεμοι έξακολουθουν νά είναι στοιχειά ζωής και τής παρούσης ιστορικής στιγμής. Γιατó λοιπόν ύψώθηκε μιá μεγάλη κραυγή για άναθεώρηση τών πάντων. Μά ó άνθρωπος με τή μεγάλη του όρμη τράβηξε πάλι σέ μονομέρειες και προχώρησε μέχρι τά άκρα. Ο πολιτισμός σ' όλες τίς εκδηλώσεις του έπεσε πάλι σέ μονομέρειες. Τó δόγμα έγινε πάλι συστατικό κομμάτι ένός κόσμου άκάμπτου. Η πάλη για τήν πραγματική έλευθερία ώθησε τά πράγματα στήν άρνηση τής έλευθερίας. Ο άνθρωπος δέ βρήκε πάλι τήν εύτυχία του, ó φανατισμός θεοποιήθηκε και τó μίσος έγινε ούσία τής πολιτικής και τής κοινωνικής ζωής. Τó περίφημο κοινωνικό πρόβλημα, πoυ καθορίζει τή ζωή τών κοινωνιών δέ βρήκε μιá πραγματική λύση. Και ή έσωτερική διαμάχη τών κοινωνιών έπηρεάζει και τήν διεθνή ζωή τών λαών, όπως και ή διεθνής πολιτική έπηρεάζει τήν έσωτερική ζωή τών κοινωνιών. Ο άνθρωπος ζητά πιά κοινωνική δικαιοσύνη και oί λαοί ζητουν τήν πολυπόθητη ειρήνη. Η άβεβαιότητα έσπασε πιά τήν ισορροπία τoυ ανθρώπου και τής ζωής. Τó άβέβαιο αύριο και τó confusio τής παρούσης στιγμής ταραζουν τó είναι τoυ ανθρώπου. Η άνθρωπινη ύπαρξη έχει περιέλθει στό έσχάτο όριο τής άπόγνωσης. Έτσι δημιουργείται μιá μεταπολεμική χαοτική έποχή με μιá γενική άναρχία στό πνεύμα και στή πρακτι-

κή δραστηριότητα τoυ ανθρώπου. Και όλα αúτη τή στιγμή πoυ περάσαμε ένα πόλεμο. Ένα πόλεμο πoυ λέγαμε πώς τó τέλος τoυ θά έσήμανε μιá νέα ειρηνική έποχή. Μιá έποχή πoυ θά έλυνε όλα τά προβλήματα και μιá παγκόσμια ειρήνη θά ήταν ó καρπός τoσών και τoσών μόχθων.

Μά τó πιό άπογοητευτικό σημείο τών καιρών είναι ή πτώση τής πραγματικής πνευματικής ζωής. Σ' όλη αúτη τήν άθλιότητα τoυ κόσμου δέν παρουσιάζεται έκδηλη ή μάχη έναντίον τoυ κακου. Η όίνη παρασέρνει τά πάντα και τó άγωνιστικό άτομο κ' αúτo έχει έξαφανισθεί. Τó πνευματικό άτομο πoυ θά έπρεπε πρώτα-πρώτα νά αναλάβει τόν άγωνα για τήν αλήθεια, για oλόκληρη αλήθεια. Για μιá πνευματική αλήθεια.

Τó πνευματικό αúτo άτομο κλονίσθηκε. Και τή στιγμή μάλιστα πoυ τó κακό μονάχα αúτo κτύπησε καιρία. Τó πνεύμα πoυ είναι δυναμική πλευρά τής ζωής και μπορεί νά γίνει κινητήριος δύναμη τoυ καλου. Τó πνεύμα πoυ είναι τó ξύπνημα τών πιό άληθινών δυνάμεων τoυ ανθρώπου. Τó πνεύμα μένει μακριά απά από τή ζωή. Και όμως τó πνεύμα είναι ζωή και μονάχα σά ζωή μπορεί νά νοηθεί. Ζωή και πνεύμα είναι τó ίδιο πράγμα, όπως και ó άνθρωπος είναι μιá ζωντανή ύπαρξη.

Μά και ή φυγή αúτη είναι σημείο τής πιό σωστής πoυ έχουν oί καιροί μας. Και παρ' όλο πoυ πίστεψαν πολλοί, πώς ó άνθρωπος θά ξεπεράσει τόν άνθρωπο, óχι μόνο δέ ξεπέρασε τόν εαυτό του αλλά υποδουλώθηκε σ' άόρατες και σκοτεινές δυνάμεις. Και ένω συμβαίνει νά είναι νικητής τoυ γύρω τoυ κόσμου, σύγχρονα παρουσιάζεται και σά μεγάλος νικημένος τής παρούσης ζωής. Ποιά όμως κακιά μοίρα τόν

Και όλα αúτη τή στιγμή πoυ περάσαμε ένα πόλεμο. Ένα πόλεμο πoυ λέγαμε πώς τó τέλος τoυ θά έσήμανε μιá νέα ειρηνική έποχή. Μιá έποχή πoυ θά έλυνε όλα τά προβλήματα και μιá παγκόσμια ειρήνη θά ήταν ó καρπός τoσών και τoσών μόχθων.

Μά τó πιό άπογοητευτικό σημείο τών καιρών είναι ή πτώση τής πραγματικής πνευματικής ζωής. Σ' όλη αúτη τήν άθλιότητα τoυ κόσμου δέν παρουσιάζεται έκδηλη ή μάχη έναντίον τoυ κακου. Η όίνη παρασέρνει τά πάντα και τó άγωνιστικό άτομο κ' αúτo έχει έξαφανισθεί. Τó πνευματικό άτομο πoυ θά έπρεπε πρώτα-πρώτα νά αναλάβει τόν άγωνα για τήν αλήθεια, για oλόκληρη αλήθεια.

Τó πνευματικό αúτo άτομο κλονίσθηκε. Και τή στιγμή μάλιστα πoυ τó κακό μονάχα αúτo κτύπησε καιρία. Τó πνεύμα πoυ είναι δυναμική πλευρά τής ζωής και μπορεί νά γίνει κινητήριος δύναμη τoυ καλου. Τó πνεύμα πoυ είναι τó ξύπνημα τών πιό άληθινών δυνάμεων τoυ ανθρώπου. Τó πνεύμα μένει μακριά απά από τή ζωή. Και όμως τó πνεύμα είναι ζωή και μονάχα σά ζωή μπορεί νά νοηθεί. Ζωή και πνεύμα είναι τó ίδιο πράγμα, όπως και ó άνθρωπος είναι μιá ζωντανή ύπαρξη.

Μά και ή φυγή αúτη είναι σημείο τής πιό σωστής πoυ έχουν oί καιροί μας. Και παρ' όλο πoυ πίστεψαν πολλοί, πώς ó άνθρωπος θά ξεπεράσει τόν άνθρωπο, óχι μόνο δέ ξεπέρασε τόν εαυτό του αλλά υποδουλώθηκε σ' άόρατες και σκοτεινές δυνάμεις. Και ένω συμβαίνει νά είναι νικητής τoυ γύρω τoυ κόσμου, σύγχρονα παρουσιάζεται και σά μεγάλος νικημένος τής παρούσης ζωής. Ποιά όμως κακιά μοίρα τόν

τραβάει στην αφάνεια; Ποιά σκοτεινή και άορατη δύναμη τὸν σέρνει στὸ χαμὸ καὶ τὸν ἀφανισμό; Ἐκεῖνο τὸ ἄπειρο ὄνειρό του, ἐκείνη ἡ ἀπεραντοσύνη τῆς λογικῆς του δυνάμεις, δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ δείξει τὸν πραγματικὸ τοῦ δρόμο. Καὶ ἐνῶ πήγαινε νὰ βρεῖ χρυσάφια, δὲ βρῆκε παρὰ μονάχα θριμματισμένα γυαλιά. Τὸ σκοτάδι δὲν ἔγινε φῶς. Μονάχα ἕνα ψεύτικο φῶς, ποὺ ρίχνεται στὸν κόσμο, φαίνεται νὰ λάμπει, ὡστόσο ὅμως ἡ λάμψη του δὲν εἶναι οὐσιαστικὴ λάμψη. Πόσο ὅμως ξεγελοῦνται οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια! Γιατί ἡ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὸν οὐσιαστικὸ τοῦ δρόμο; Καὶ ἔτσι καταντᾷ ὁ ἄνθρωπος καὶ γίνεται ἕνας ἄνθρωπος χωρὶς περιεχόμενο, χωρὶς νόημα, χωρὶς οὐσία, ἕνας καιροσκόπος χωρὶς συνέπεια καὶ χωρὶς θεμελίωση. Μὰ τὸ κακὸ αὐτὸ εἶναι χίλιες φορές πιὸ κακὸ σὰ γίνεται οὐσία καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς πρακτικῆς δραστηριότητος. Γιατί καὶ ἡ πράξις χωρὶς θεμελίωση καὶ ὑπόσταση, δὲν εἶναι πράξις ἀληθινή. Ἡ ἀληθινὴ πράξις ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ συνέπεια. Μὰ ἡ συνέπεια εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀληθινοῦ πνεύματος.

Ἔτσι λοιπὸν ἡ δράσις, ποὺ εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ μορφή δημιουργίας, ἔχασε τὸ περιεχόμενο τῆς μιᾶς καὶ ἡ πράξις δὲ στηρίζεται στὸ πνεῦμα. Καὶ λένε λοιπὸν σήμερα: Δὲν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ διάνοηση. Δὲν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς διανοουμένους. Αὐτοὶ δὲν κάνουν γιὰ τὴ δράσις. Ἡ δράσις εἶναι κάτι τὸ ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸ πνεῦμα. Εἶναι κάτι τὸ πρακτικόν. Θέλει παρουσία. Ἐγὼ τὸ πνεῦμα εἶναι ἀπουσία. Καὶ παρουσιάζουν χίλια δυὸ ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ θεμελιώσουν τὴ θεωρία τῆς ἀκατανόητης αὐτῆς δράσης.

Οἱ συνέπειες εἶναι γνωστές. Οἱ ἄριστοι μένουν ἔξω τῆς ζωῆς καὶ

οἱ πλέον ἀκατάλληλοι μπαίνουν πιά στὴ κορυφὴ τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς τῶν καιρῶν μας.

Ἀποτέλεσμα ἡ ἀναρχία στὸ πεδίο τῆς δράσης. Καὶ ἡ πορεία τοῦ κόσμου ἀκαθόριστη καὶ σκοτεινὴ. Μὰ εἶπαμε πάρα πάνω πῶς τὸ πνεῦμα εἶναι ζωὴ. Πῶς λοιπὸν θὰ τὸ διώξουμε ἀπὸ τὴ δράσις μιᾶς καὶ ἡ δράσις εἶναι ζωὴ καὶ μάλιστα ζωὴ πραγματικὴ. Ὅχι, χίλιες φορές ὄχι! Πνεῦμα καὶ δράσις εἶναι συνυφασμένα. Τὸ ἕνα εἶναι κοντὰ στὸ ἄλλο. Κι' ἂν ὁ κόσμος σήμερα ὑποφέρει ἡ αἰτία εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶμα. Ἡ ἀθεμελίωτη δράσις. Ἡ χωρὶς πνεῦμα δράσις. Μὰ καὶ τὸ πνεῦμα ποὺ δὲ δοκιμάζεται στὴ πράξις, δὲν ἀποδεικνύεται. Ἡ δοκιμασία στὴ πράξις θὰ τοῦ δώσει τὴ μεγαλύτερη σφραγίδα τῆς ἀλήθειας. Καὶ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ τοποθέτησι αὐτὴ γίνεται μιὰ ζωντανὴ ὑπαρξις μὲ σάρκα καὶ ὄσθα.

Αὐτὲς οἱ ἰδέες μᾶς φέρνουν ἔτσι κοντὰ σ' ἕνα μεγάλο αἴτημα τοῦ καιροῦ μας. Κοντὰ στὸ αἴτημα τῆς ἀνανέωσης τῆς ζωῆς καὶ στὸ αἴτημα τῆς ἀνανέωσης τῶν παλαιῶν ἀντιλήψεων. Ἐκεῖνο ποὺ λέμε ἐλευθερία καὶ ἀνθρωπισμὸ, πρέπει σήμερα καὶ τὰ δύο νὰ τὰ ἀνανεώσουμε. Πρέπει νὰ τοὺς δώσουμε καινούργιο νόημα.

Ἡ δημοκρατικὴ φιλοσοφία πρέπει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο νὰ γίνῃ πραγματικὸς ὁδηγός. Αὐτὴ πρέπει νὰ γίνῃ καὶ κοινωνικὴ φιλοσοφία νέα. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ τὸ δοῦμε σὰ συνάρτησι μὲ τὸ πρόβλημα τῆς κοινωνίας καὶ τὸ πρόβλημα τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ τὸ δοῦμε σὰ συνάρτησι μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι ὁ ἀνθρωπισμὸς τοῦ καιροῦ μας θὰ καλλιεργηθῇ πάνω σὲ νέες βάσεις. Καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ γίνῃ τὸ κέντρο ὅλων τῶν προβλημάτων τῆς παρουσίας ζωῆς. Δὲ θὰ εἶναι ὅμως

ὁ ξεθωριασμένος ἄνθρωπος τῶν παλαιῶν ἐποχῶν μὲ τὶς γενικότητες τοῦ μονάχα. Θὰ ἦταν ἕνας ἄνθρωπος μέσα στὴ ζωὴ τὴν ὑλικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ, θὰ ἦταν μιὰ ζωντανὴ ὑπαρξις. Νὰ ὁ δρόμος. Καὶ ὁ δρόμος αὐτὸς ἀνήκει στοὺς νέους τοῦ καιροῦ μας. Οἱ νέοι πρέπει νὰ γίνον ἠρωτοπόροι τῆς ἀλήθειας, μιᾶς πραγματικῆς ἀλήθειας. Σρειάζονται ὅμως νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ νὰ δοῦν τὴ ζωὴ μὲ μιὰ εὐρύτερη σκοπιὰ. Μὲ μιὰ ἀπεραντὴ πίστις στὸ ἀξιολογικὸ περιεχόμενο τῆς ζωῆς, εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσουν κάθει τι μεγάλο καὶ ὠραῖο. Δὲν ὑπάρχει πιὸ ὠραῖο πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψις ἐνός νέου τρόπου ζωῆς. Δὲν ὑπάρχει πιὸ ὠραῖο πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἀλήθειας καὶ πρὸ πάντων, ἀπὸ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἀλήθειας. Οἱ

νέοι πρέπει νὰ γίνον ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας. Ἡ ἱστορικὴ στιγμή ποὺ περνᾶμε τὸ ἀπαιτεῖ. Συνέχεια ὅμως δὲν δημιουργεῖται ἂν δὲν ὑπάρξει πρῶτα ἀγῶνας γιὰ τὴν ἐπιβολὴ. Ἄν δὲν ὑπάρξει πρῶτα ἡ ἐμφάνισις τοῦ νέου στοιχείου στὴ ζωὴ. Κι' αὐτὸ τὸ νέο στοιχεῖο πρέπει νὰ εἶναι ἐτοιμασμένο καλά. Πρέπει νὰ ἔχει μοχθήσει γιὰ τὴ δημιουργικὴ ζωὴ εἶναι περίεργη. Ξερεῖ νὰ διαλέγει μὲ μεγάλη ἀσθητικότητα καὶ σκληράδα. Τὸ ἀνέτοιμο τὸ ἀπορρίπτει. Ἐμπρὸς λοιπὸν. Προσπάθεια καὶ δημιουργικὴ ἐργασία γιὰ μιὰ καινούργια ζωὴ, γιὰ ἕνα καινούργιο μέλλον. Τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς μονάχα στοὺς δημιουργικοὺς ἀνθρώπους παρουσιάζεται. Καὶ τὸ νὰ πασχίζουμε νὰ τὸ ἀποκαλύψουμε εἶναι ἡ πιὸ δημιουργικὴ ἐργασία.

ΜΠΑΜΠΗ ΝΙΝΤΑ

Η ΘΕΙΟΤΗΤΑ

Ἡ θειότητα, τὸ μόνο ποὺ ἔμεινε, μοῦ εἶχε γένεσι,
μοῦ εἶχε τὸ θρόνο τῆς προσφέρει — κενός!
Ἡ θειότητα—τῶν ἀναζητήσεων ἡ ματαιότης,
μὲ καλοῦσε νὰ γίνω θεός.

Ἄλλὰ τὰ δάκρυα ἦταν καιρὸς ποὺ εἶχαν στερέψει.
Εἶχαν ἀλλοιωθῇ τὰ αἰσθήματα ὅταν ἦρθε ὁ λαός—
τῶν ἀντιξοοτήτων οἱ ἀπογοητεύτες,
κι ἔμεινα θεατῆς ἀπλὸς τῆς ἱστορίας.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΕΛΙΟΥ

Η ΠΟΙΗΣΗ

Πρόκειμένου για την ποίηση — είτε αυτή μας προσφέρεται στη μορφή της παράδοσης με τον δμοιοκατάληκτο στίχο, είτε ακολουθεί τους νεότερους εκφραστικούς τρόπους με τον ελεύθερο στίχο — συχνά ακούμε την παρατήρηση: «Δεν τό καταλαβαίνω. Τι θέλει με τό ποιήμα του να πει ό ποιητής;»

Υπάρχουν κάποιες κινήσεις της ψυχής, αυτογέννητες ή προσχεδιασμένες, που αναδίνουν τη μουσική του ήχου, κ' έχουν την άρμονία του χάρου. Κάποιες κινήσεις που φτάνουν ως τό λιγότερο μνημένο, και τόν κάνουν προσεχτικό με την νοητεία του ρυθμικού λόγου, με την μαγεία τών εικόνων. Υπάρχουν ακόμα κάποιες κινήσεις που φτάνουν ως έμάς, γεμάτες συμβολικές άρετές. Ρόλος και άποστολή του καλλιτέχνη είναι να μεταβάλλει τό κάθε τι σε ιερό σύμβολο. Άλλ' άναρωτιέται κανείς: Μέσα στη δίνη τών συνταραχτικών γεγονότων της γενιάς μας, ό λόγος, σάν έκφραστικό μέσο τών ψυχικών μας δονήσεων, στάθηκε τάχα τόσο άδιάφθορος και άνθεκτικός, ώστε να διατηρήσει την έσωτερική του αξία και δύναμη;

Βρίσκονται σήμερα σε χρήση κοινή, σε κάθε λαό οι ίδιες λέξεις, χωρίς να έχουν την ίδια έννοια και σημασία σ' όλα τά χείλη (λ.χ. ή λέξη «ελευθερία».) Και τό ποιητικό φαινόμενο που είναι τόσο συνδεμένο με τά γεγονότα, κι' ακόμα, πιό στενά, με τη συνείδηση τών λαών, σάν αναπόφευχο επακόλουθό του, μπορεί τάχα να σταθεί ανεπηρέαστο και ανέπαφο; Άναμφίβολα υπάρχει μιá τεράστια απόσταση που χωρίζει την ποιητική έκφραση ενός Κρουστάλλη ή ενός Βαλαωρίτη λ.χ. από την άληθινή άλχημεία του λόγου που συναντούμε στην νεότερη ποίηση.

Όμως είναι έξισου σωστό κι' άλλη-

Έφέτος άγρια μ' έδειρεν ή βαρυχειμωνιά, που μ' έπιασε χωρίς φωτιά και μ' ηύρε χωρίς νειάτα, κι' ώρα την ώρα πρόσμενα να σώριαστώ βαριά στη χιονισμένη στράτα.

Μά χθές καθώς με θάρψε τό γέλιο του Μαρτιού και τράβηξα να ξαναβρώ τ' αρχαία τά μονοπάτια στο πρώτο μοσχοβόλημα ενός ρόδου μακρυνού μου δάκρυσαν τά μάτια.

(Κ. Παλαμής)

θινό, πώς σε κάθε εποχή θ' αναφαίνεται ό ποιητής που θα πλουτίσει τη γλώσσα, θ' ανανεώνει τό περιεχόμενό της, θα την άπαλλάσει από τό υλικό της βάρος, και θα την ξελαγαρίσει, για να της δώσει την κείρια σημασία, να τη δοξολογήσει, να την παρουσιάσει στην μοναδική της ύπoσταση και αξία που έχει ή λέξη σάν χρώμα και σάν εικόνα.

Δεν έχουμε παρά να θυμηθούμε μερικά παραδείγματα του παραδομένου ελληνικού ποιητικού λόγου. Πόση στραφερότητα και γνήσια λαϊκή προέλευση έχει μιá λέξη του Παλαμά, του Μαλακάση, του Σικελιανού. Πόση συνθετική πλαστικότητα και αλήθεια περιέχει μιá λέξη του Γρυπάρη. Πόσο άναντικατάστατη είναι μιá απλή λέξη σ' ένα ποίημα του Καβάφη.

Στά χρόνια μας, σημείωσε κάποια δλματα ή ποιητική έμπειρία. Προχώρησε πιό πέρα από παλιότερες, αντίληψεις έφτασε σε διαπιστώσεις και στοχασμούς πιό καθαρούς, ή έστω και άδιαφανείς, όμως πάντα άξιοπρόσεχτους.

Άποτελούν θαρρούμε, μιá θετική παρουσία οι συγκεκριμένες δψεις που εικονίζει ή γλώσσα, τόσο ή προφορική, όσο και ή ιδεολογική. Η μιá υλιστική — και σάν πνοή και ήχος και σάν εικόνα — μιá γλώσσα ως την πούμε «ρεαλιστική». Η δεύτερη άλλη, σάν σκέψη, σάν σημασία, σάν άσθημα που θα την πούμε «ιδεαλιστική». Μολαταύτα, ούτε ή μιá ούτε ή άλλη αποκλείουν τό φαινόμενο κοσθεαυτό. Όμως κάτω από τη σκέψη, σάν μέσο από πέπλο διάφανο, ξεκρίνεται τό πράγμα που επιβάλλει τούς νόμους του, την έσωτερική του όργάνωση, την αúτοτέλεια και την ποιητική του τέχνη. Άς χρησιμοποιήσουμε δυό πρόχειρα παραδείγματα:

Διάγραμμα καθαρότατο, εικόνα και λέξη μ' ένα υλικό βάρος και ένα συγκινημένο νόημα. Τώρα θα χρησιμοποιήσουμε τό έντελώς αντίθετο παράδειγμα, όπου όλα είναι άγλα, και ή σκέψη και ή σημασία, και ή εικόνα. Δεν υπάρχει παρά ή πνοή, ό ήχος, τό άσθημα.

Ό άνεμος
Λίγα φύλλα
Κάποια πτυχή
Μιá βροχή άμνημόνευτη
Συνεχής

Τά φάτα που φεύγουν
Και τό πένθιμο βάλς
Πίσω απ' τούς δρόμους
Άπ' τά παραπετάσματα
Του δειλινού
Ό καθρέφτης άναζητεί
Μιá χαμένη άνταύγεια

Βλέμμα που άγκαλιάζει
Όλόκληρο τό διάστημα.

(Τ. Βαρβιτσιώτης)

Έτσι τώρα τό φαινόμενο δείχνει μαγικό, με μιá λάμψη άθθεντική. Τόσο, που να δίνεται μονάχο του, δίχως ή παρέμβαση του ποιητή να μπορεί μήτε να τό δώσει πρόσθετα στοιχεία, μήτε να τό άδυνατίσει. Κατά τόν Νοβάλις «ή ποίηση είναι τό πραγματικό στο άπόλυτο». Κι' όσο φαίνεται άληθινό, τόσο πιό πολύ είναι ποιητικό. Κύριος ρόλος της καλλιτεχνικής φαντασίας είναι ν' άποσπάσει από την πραγματικότητα πολλά άσυμπλήρωτα πρόσωπα και αντικείμενα, για να επιτύχει με την συνδρομή τών μαγικών στοιχείων και της έμπνευσης, την έπιστροφή τους σε μιá μορφή άπόλυτα ίκανοποιητική.

Πάντα στάθηκε σφαλερή — σήμερ ίσως ν' άποκρούεται όλότελα — ή αντίληψη να ζητούμε με αισθητικούς δογματισμούς την έρμηνεία από ένα ποίημα, ή να θέλουμε να υπαγάγουμε ένα ποίημα σ' ένα σύστημα λογικού χαρακτήρα. Σάν ψυχικό φαινόμενο, τό ποίημα άποτελεί ένα σύνθεμα από εικόνες, από άντηχήσεις άόριστων άναμνήσεων, από νοσταλ-

γίες και λαχτάρες, από έναν πόνο και ένα βίωμα βαθύτατο. Όλ' αυτά έκδηλώνονται αúτοματα και φτάνουν από διάφορα ύψη. Ένα ποίημα έχει τη προέλευσή του από όράματα, φαινομενικά ασύνδετα, και συχνά αντίφατικά και παράλογα. Άπό βιώσεις έντονες που καταχωνιάζουν στην ψυή του ποιητή και λυτρώνονται από τό περιττό, από τό θυερικό, άν προτιμάτε από τό χασοτικό, τό δαιδαλώδες και τό άξειδιάλυτο, που ώστόσο διαφωτίζεται και αρχίζει να ξεκαθαρίζει μόλις τό ανατρέψουμε. Οι καλλιτεχνικές οικοδομήσεις εκφράζουν τόν πόθο που σχεδιάζει τό πνεύμα, άποτελούν κατά έναν κάποιο τρόπο τό διανοητικό φάσμα. Η όρολογία της τεχντροπίας είναι πολλαπλή. Σε τρέχουσα χρήση είναι οι χαρακτηρισμοί της ρεαλιστικής, της μεταφυσικής, της ύπερρεαλιστικής ποίησης. Μά όσο πάει ν' άπομακρυνθεί από τά παραδομένα πρότυπα, να λυτρωθεί από τά δυναστικά σχήματα και τούς καταναγκαστικούς κανόνες τών μέτρων και της δμοιοκαταληξίας, τόσο ή νεότερη ποίηση άποβαίνει άπροσδιόριστη, και τόσο οι όροι χάνουν την φυσιολογική τους αξία. Άντιλαμβάνεται έτσι ό καθέννας πόσο δύσκολα χωρεί μέσα σ' ένα τέτοιο πλέγμα ό όρος της καθαρής ποίησης, της περιγραφικής ή της έγκεφαλικής, όπως επίσης αντιλαμβάνεται ό καθέννας πόσο δύσκολα χωρεί και ή άποψη της στρατευμένης και της άστρατευτης ποίησης.

Δεν μένει παρά να ποίμε πώς τόν κυριότερο ρόλο στην ποίηση παίζει ή όμορφιά. Αúτη λυτρώνει, αúτη κατευνάζει και μετωρίζει σε σφαίρες ιδανικές τόν έξωτερικό μας κόσμο. Θα ξαναπούμε, λοιπόν, πώς ποίηση είναι ή μεθυστική εκείνη γλώσσα, φορέας κάποιου ειδικού βάρους, γλώσσα πολύ διάφορη της καθομιλουμένης, κι' ακόμα περισσότερο διάφορη του πεζού λόγου. Είναι ή γλώσσα που πάει να δώσει ένότητα ανάμεσα στη σκέψη και στο λόγο, ανάμεσα στην έννοια και στο φαινόμενο, ανάμεσα στον ψυχικό δονισμό και στην ευχάριστη ροή τών λέξεων. Όλ' αυτά συνυπάρχουν στην ποίηση, γιατί όλα είναι γέννημα της λειτουργίας της ψυχής πιό πολύ, και λιγότερο του νοú.

ΖΩΗΣ ΚΑΡΕΛΛΗ

ΟΙ ΑΣΩΤΟΙ

«Μαζευτήκαμε όλοι μαζί,
για να πολεμήσουμε την πνευματική μοίρα μας»

Κύριε, πέρνουμε τής ζωής μας, επίγειας,
τό μερτικό. Θα πληρώσουμε τον δικό μας
καιρό. Δυνάμεις πολλές μάθαμε.

Μαθαίνουμε πώς τίποτα δε μας όρίζει,
ούτ' έσύ, ούτ' έμεις έμποδίζουμε
τό λαμπρό έαυτό μας.

Γνωρίζουμε τή δική σου άρχή,
τό τέλος δικό μας.

Τους φόβους μας χάσαμε.

Καμμιά έπιστροφή, εικόνα
μετάνοιας κι' άπελπισίας πικρής
δέν έχουμε μέσα μας.

Τις χαλάσαμε όλες με δυνάμεις
πολλής δοκιμής, περίσσιας άντοχής
και δοκιμασίας. Μας φτάνει

αυτό που θα γίνουμ' έμεις,
άρνιόμαστε τό πρόσωπό σου.

Ποτές ό άσωτος γιός σου
δέν ξμεινε τόσο πλούσιος.

Όλα θα τά χαρεί,
για να μη φοβάται τό θάνατο.

Πώς θα τον συγχωρέσεις έσύ,
άφοδ δέν ζητάει τον δικό σου

πιά χώρο ;

Κύριε, γίνεται τότε
ό άνθρωπος, δίχως έσέ, μέγάλος
πολύ ή άπιστευτ' άσήμαντος ;

ΟΥ ΠΑΠΑΝ' ΚΟΛΑΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ό Παπανικολάου ή Παπαν'κόλας, ό-
πως τον έλεγαν στο χωριό, ήταν άπ' τή
μεγάλη γενιά των ανθρώπων που άγά-
πησαν τή γή.

Τούτοι οι άνθρωποι έχουν τό γνώρι-
σμα πώς ίδροκοπούν παλεύοντας με τά
χώματα δίχως βαρυγούμια, κι' όταν τε-
λεύοντας ή μέρα κυττοδν τά έργα τους,
γελοδν τά μάτια τους και γαλνηνεί ή
ψυχή τους.

Περνοδν οι μέρες, περνοδν και ή τρα-
χειά γή χρώμα γίνεται κι' άνθος. Τότε
βγαίνει ό Θεός στην αλύή του οδράνιου
παλατιού Του και λέει :

—Είδα και ελόδησα τά έργα σου,
Παπαν'κόλα! Έμπρός, τοίμασε τά κέλα-
ρα σου και τίς άποθήκες σου.

Σου στέλνω τους δούλους Μου.
Τό σταφύλι να σε κουβαλήση σε κα-
λοφρόνιστα άσκιά τό μέλι και τό εύω-
διαστό κρασί.

Διάταξα να ράψη με περίσσια φρον-
τίδα τά τσουβαλάκια του τό στάρι που
είναι άπό τή μιά μεριά πάνω ως κάτω
σκιωμένα, για να μη χυθή τό άλευρι
ανάμεσα άλων και μύλο.

Και τό καλαμπόκι νάχη τό νοδ του
και να δέση καλά - καλά τά πέτινα
τουρβαδάκια στην κορφή τους, για να
περασουν κι' άπό κακοτοπιές ως να
φτάσουν στα βουνία χωριά.

Λευτέρωσες τή μηλιά, τήν άχλαδιά,
τήν κορομηλιά, τή δαμασκηνιά, τή βερυ-
κοκιά. Θυμβολώντας ύψωσαν τά χέρια
τους σε Μένα και παρακάλεσαν :

—Κύριε! ελόδησε τον Παπαν'κόλα!
Νά! με τους βοριάδες, με τά χιόνια
και τίς βροχές, και με τό κάμμα του ή-
λιου σου στέλνω τήν ειρήνη Μου...

Ό Παπαν'κόλας έλεγε :

—Δόξα Σοι, Κύριε!

Κι' όταν φυσούσε ή αύρα, κι' όταν έ-
πεφταν οι ήσκιαι, γιόμιζαν τά χείλη του
αύρα, γιόμιζαν τά μάτια του ήσκιους,
κι' έλεγε πάλι :

—Κύριε! Άλλο τώρα δε μου μένει
παρά νάρθω κοντά Σου...

—Πέριμενε! Θα σοδ πω Έγώ ποτέ!

Για να μπορω να γυρνά τά μάτια Μου
και να βλέπω τή Γή, ίσως σ' άφήσω ά-
κόμα, Παπαν'κόλα, χρόνια και χρόνια να
ζήσης...

Όμως θα σοδ φανερώσω τό κάλε-
σμά Μου. Τότε θα πάρης τήν κάππα
σου, θα πής στα τρισέγγονά σου : Παι-
διά! Έγώ θα πεθάνω τώρα!

—Παπποδ! Γερός, κατάγερος, πώς θα
πεθάνης ;

Θα σηκώσης τό χέρι σου και σιωπη-
λά θα Μέ δείξης...

—Παπποδ! Παπποδ!

... Τούτα τά λόγια θάναι οι τελευ-
ταίοι άχοι τής Γής για σένα Παπαν'κό-
λα!

Έπειδη τάξερε τά στερνά του, λέω,
ό Παπαν'κόλας γελοδμενος κινούσε άπ'
τό σπίτι του—νύχτα, νύχτα!

Και νύχτα, νύχτα γελοδμενος γυρ-
νούσε. Βροντούσανε τά κουντούρια του
στα ήσυχια καλνιρίμια του χωριού.

Οι χωριανοί που κοιμότανε στα σπι-
τια, ζερβόδεξα πάνω στο δρόμο του, ά-
κουγαν τή φωνή του κάτω άπ' τό προ-
σκέφαλό τους :

«Εύλογητός εί, Κύριε.

Διδαζόν μοι τά δικαιώματά Σου».

Στόν όρω του είχε ριχτό ένα δεύτε-
ρο κατασάρκι.

Όταν έφτανε στον Κουταλή, στο
κτήμα του κάτω στο ποτάμι, πρώτα—πρώ-
τα άναβε φωτιά. Κάθε ώρα θα γιόμιζε
τήν πίπια του καπνό και θάπαιρνε με τό
χέρι του τό κάρβουνο να δη κιόλας άν
τόν και ή φωτιά.

Τά χέρια του είχανε ψηθει πιά στις
όκρες, μα ή φωτιά άκόμα τον έκαιγε,
τό καταλάβαινε αυτός.

—Άχού, άμαρτίες που έχου για να μι
καίη ή φωτιά! Κι πώς να μη έχου, άφοδ
κάπουτι νόμισα, άχού! άχού! πώς μ' ά-
γαπάει ού Θεός!

Ίμένα, τό λοιπόν; Σχώρισι, Κύριε..!

Και έκαινε τό σταυρό του.

Άφηνε κάτω τήν πίπια του, έβγανε
τό μουσκεμένο κατασάρκι, τό άπλωνε
στη φωτιά να στεγνώση, και φορούσε τό
άλλο. Έπίπια έσβυνε. Έπαιρνε δαυλί,
τήν ξανάναβε.

Και κάθονταν και ξαπόσταινε.

Τά μάγουλά του πυρρά, τά μαλιά
του κολλημένα στο μέτωπο άπ' τον ιδρω.

Τότε να τον κυτιούδες στα μάτια...

—Άχού! όμορφος πούνει ού κό-
σμου!

Δέν ξέρου, μπορεί νανει κι' άμαρτία
πυδ του λέω. Άχού! άχού! τίποτα δέν
ξέρουμι...

Νά, τί είνει ού άνθρωπος!

Κι' ή φλόγα του γίνονταν δρόσο...

Τήν Κυριακή ό Παπαν'κόλας έβανε
τά καλά του και κινούσε στην έκκλησιά.

Για τον Παπαν'κόλα τό πιό καλό μέ-

σα στα καλά του ήτανε μιά γούνα αλού-
πας που είχε γιακά στο παλτό του.

Πόσο περήφανα περπατούσε όταν
την έβανε! Μά η γούνα ήτανε μη χειρό-
τερα! Πεσμένη ή τρίχα της και μολτο-
φαγωμένη. Γιατί περπατούσε περήφανα;
—'Αχού άχού! πώς μπορούμε να ξέ-
ρουμε έμείς γιατί περπατούσε περήφα-
να ο Παπαν'κόλας;

—'Ομως κάποιος χωριανοί τόξεραν.
Ου Παπαν'κόλας, λέει, ήθιλι να πάρ'
καλή άλουπίσια γούνα, λέει.
Βηκιν στού παζάρ', βλέπ' μιιά.
—Πόσου κάν' ρουτάει.
—Τόσου, λέει.
Ου Παπαν'κόλας σκέφτιτι:

—'Αχού! Άν τούν δώσου τόσα λι-
φτά, θά καλουμάθ' αυτός που σκότσουιν
τήν αλούπια, κι θά πάη να σκουτώσ' κι
άλλ'! Κρίμα είναι οι αλούπιας, λέει, δέν
θά τούν δώσου τόσα λιφτά.

Ρουτάει κι' άλλ' φουρά, για μιιά πα-
ρακατιανή. Κι' αυτός πολλά ήθιλι, τό
λοιπόν, θά καλουμάθουιν κι' αυτός λέει.
Πάλι δέν αγόρασι.

Ναί, μιά ου Παπαν'κόλας ήθιλι ντέ
κι καλά αλούπίσια γούνα γιακά στού
παλτό τ'!

Ήθιλι να στιναχουριέτι.
Κι' αίντι—αίντι, η στιναχώρια μιγά-
λουι. Θά πάθουιν κακό, κι' ου Θιος που
αγαπούουιν τούν Παπαν'κόλα, δέν ήθι-
λι να πάθ' κακό, λέει.

—Δώσι λιφτά, Παπαν'κόλα κι' αγόρα-
σι μιιά γούνα δένει να πής οι λείπουιν
τά λιφτά!

—'Οχ' λέει, θά καλουμάθουιν κι' θά
κυνηγούιν πλιότιρου τις αλούπιας.

—'Ετο' μπήκιν κι' ου Θιος οι συλλουή.
Γι' να καν', τι να καν', μουραίν' μιιά α-
λούπια.

—Νά πάς, αλούπια, λέει, στού χουριό
του Παπαν'κόλα, να πέ'ης ίσα στού στό-
μα απ' τού σκυλί τ', κι να σι πάη να σι
καν' γιακά στού παλτό τ', λέει.

Πάει ή αλούπια, πέφτ' στού στόμα
απ' τού σκυλί του Παπαν'κόλα, την παίρν',
την πάει κι' τ' δίν'.

Μά ως να την πάη του σκυλί, στού
δρόμου δάγκα-δάγκα τη χάλασιν. Τι
να γίν'?

Γιά να καν' ου Παπαν'κόλας γιακά
αλπίσουιν στού παλτό τ' άχού! άχού!
άλλους τρόπους δέν ήταν.

—Μπουρεί, λέου. Γιατί ου Παπαν'κό-
λας ήταν καλός. Ίδω μπρουστά οτά μα-
τια τ' τούν εκλιφταν, τούν ξαρμάτουαν
τούν Κουταλή, τού χτήμα τ', κι κάντι
πέρα δέν έλιγι.

—'Ας τούς γιδη ου άγρουφύλακας!
Πιρνοούιν ου άγρουφύλακας, τούς
εβλιτιν...

'Ηταν αυτό ού νοικοκύρ'ς—τι να πηί
Νά ρουτήσ', Ρωτίσιν. Κι' ου Παπαν'-
κόλας σήκουιν τά νόμια τ' κι' τήσιν
πάλι τη δ'λειά τ'.

—'Αχού! άχού! Τι μι ρουτάει; Δέν
ξέρ' να κάμ' τη δ'λειά τ';
Κι' ου άγρουφύλακας έφυγιν...

Λοιπόν, τή κτήμα του Παπαν'κόλα, ο
Κουταλής, ήτανε κάτω στο ποτάμι κατά
του Πανταζή τις μπιστριγιές (τά βράχια),
'Απομόναχο και ξεχασμένο, ως το έκοβε
βορεινά τή δασωμένο ύψωμα, κι' απ'
όλες τις άλλες μεριάς ο ποταμός. Τούτο
τὸ ποτάμι απ' τ' ψηλά βουνά σφοντιλια-
ζε ίσα κάτω, μιά σαν έφτανε κοντά στον
Κουταλή δυο τρεις στροφές έκαμνε, σή-
κωνε χαλαρή, όση μπορούσε, κι' άφηνε
γεια ανεμίζοντας άσπρο μαντήλι τήν
άφρα του!

—'Ωρα καλή, έ! ώρα καλή ποταμέ,
τό χαιρετούσε ο Παπαν'κόλας όταν ή-
θελε να κουβεντιάση με κάποιον, σπητός
μέσα στις σβάλες, ίδιος δέντρος φυτω-
μένος. Κι' έπιανε πάλι τήν τσάπια του
και ιδροκοπούσε—άχά! άχού!

'Αντικρυ, ο κάμπος τής Βουιδίτισας,
που είχε δεξά του, κρυμμένη μέσα στή
πλαγιάς τά δέντρα, τή βρύση με τ' α-
θανατο νερό. Έρχοντα οι κοπελιές να
γεμίσουν τις μπουκλές νερό και τά πα-
ληκάρια παραφύλαγαν.

Τὸ πὼς παραφύλαγαν, είναι άλλο
πράμα. Έμεναν αυτό και κάποτε έαφ-
νου τά μάγουλα πύρραναι και ή καρδιά
κλωτσούσε σαν τὸ μουλάρι, καλιώρα,
πὸρχονταν φορτωμένο μπουκλιά!

Τότε έσκυφταν να πιούιν και να ρί-
ξουν στο πρόσωπο γιά τήν πυρά.

'Επειτα τραβιόταν παράμερα να γεμί-
ση ή κοπελιά κι' έπιαναν να σκουπίζον-
ται με τὸ μαντήλι τους, δίχως να κυτ-
τούν δεξά, ζερβά!

Πόσες φορές άγναντεύοντας ο Πα-
παν'κόλας τη Βουιδίτισα δέν τραγούδησε
τους τωρινούς, τραγουδώντας τά νιάτα
του;

'Ωρέ τὸ βλέπ'ς εκείνο τὸ βουνό, τὸ
κορφανταριασμένο,
πὸχ' ανταρούλα, ρούσα μ', στην κορφή
και καταχνιά οτά πλάγια.
Στά πλάγια έβροσκα τ' άρνιά και στην
κορφή τά γίδια;
και στην άπερα τη μεριά είναι μιιά
κρύα βρύση
οπ' έσκυψα να πῶ νερό, να πιῶ και
να γεμίσω.
Μούπυσε τὸ μαντήλι μου τὸ χρυσο-
κεντημένο.
άν τὸβρη νιός να τὸ χαρῆ, γέρος να
μου τὸ δώση,

κι' αν τὸβρη κι' η άγάπη μου να τὸ
χαροῦμε άντάμα!

Στερνά, οι μπουκλές γεμίζαν. Η κο-
πελιά έφτανε φύλλα απ' τά δέντρα και
τις βούλωνε. Θα πλημμύριζε μοσοβολη-
τὸ φύλλον τὸ νερό! Τις φόρτανε στο ζω
και τραβούσε. Τραβούσε και τὸ παιδι
άντιθετη μεριά.

'Εφευγαν κι' οι δυο με βαρυμένο τὸ
κεφάλι από γλυκές σκέψεις.

'Αχ! δέν πήγε χαμένη τούτη ή μέρα;
'Ο Παπαν'κόλας τάξερε όλα, όλα και
τά τραγουδούσε:

'Αίντε σε περιβόλι μπαίνω μέσα στις
λείμονιές
και σάσισην ο νους μου από τις
μυρουδιές.
Και δίψασα ο καμμένος, για μιιά
σταλιά νερό,
πάνω σε κρύα βρύση, να πιῶ κρύο
νερό.
Και βρίσκω την άγάπη μ' απόπυρι
νερό.
Σκύφτω να τήν φιλήσω δέν περαδέ-
χτηκε.
Τής τάζω μπιλιτζίκια, βενέτικα
φλουριά.

—Δέν θέλω μπιλιτζίκια, βενέτικα
φλουριά.

Τής τάζω ρουμπιγιέδες, μαντζάρικα
φλουριά.

—Δέν θέλω ρουμπιγιέδες, μαντζάρικα
φλουριά!

Τής τάζω κι' άρραβώνα, έχαμαγέλασε!

Χαμογελοῦσε κι' ο Παπαν'κόλας κι'
έπιανε πάλι τήν τσάπια του.

—'Αχά! άχού!

Πόσα και πόσα δέν είχε να σκεφτῆ ο
Παπαν'κόλας... όταν σκέφτουταν. Μά
σπάνιες φορές τὸν έφηνε να σκεφτῆ ή
άπεραντοσύνη του κόσμου.

'Αν έχης μεγάλη καρδιά τούτο τὸ
δέντρο που βλέπεις, τούτο τὸ βουνό,
τούτο τὸ ποτάμι, ένα σύννεφο που περ-
νάει ξεφτίζοντας, ή μένει ακίνητο θερια-
κωμένο στον ουρανό—σοφ φτάνουν!

Ο κόσμος έγινε για όλους, όμως
μοιράστηκε κατά τήν καρδιά μας.

Στις μικρές καρδιές δόθηκε μικρός
κόσμος—ένα δέντρο ίσα με σπῆρο, ένα
βουνό ίσα με χαλκί, ένα ποτάμι ίσα
με μιιά στάμνα νερό, ή τίποτα!

'Ολα τά περνάς με μιιά ματιά, όλα
τά λές με μισό λόγο και τότε στεναχα-
ριέσαι...

Η μεριά φέρνει τη μεριά και μαζεύ-
ονται κοπάδι άπραγο οι μέρες.

—Σε ποιόν πάμε; αναρωτιοῦνται.

Τι θά μας κάμη πιά; Δέν έχει τίποτα
να δη, τίποτα να νοιώση— όλα τά τέλε-

ψη! Και σβαρνίζεται ο άνθρωπος, σβαρν-
ίζοντας και τις μέρες του, σαν έξω ά-
πό τὸ μνήμα του.

Για τούτο, λέω, ζουσαν οι παλιοι χρό-
νια, Είχαν να ζήσουν τήν άπεραντοσύνη
του κόσμου, κι' ο Θεός τούς έσταλνε
μέρες...

'Ομως ο Παπαν'κόλας είχε και κάτι
άλλο μέσα στον κόσμο, που δέν τόχε
κανείς.

'Ενα πουλι μπουφού!

'Οταν ήταν να βρέξη ή να χιονίση
έρχονταν στον άνήλιο, πάνω απ' τόν
Κουταλή, και λαλοῦσε.

—Απόψε, λέγαν οι χωριανοί, λάλησε
ο μπουφός του Παπαν'κόλα. Άύριο θά
μάς χαλάσ' ου κίρος.

'Ας έβρεχε κι' άς χιονίζε τὸ λοιπόν.
'Ολα ο Θεός τόχε στην άράδα τους...
Καλά και καλά!

Μά δοξασμένο τ' όνομά Του, πολύ
χαρά τούδινε αυτό τὸ πουλί, τόσο που
δέν ήξερε αν κολάζεται κιόλας! Ναί! ο-
ταν για πρώτη φορά ήρθε στ' άνήλιο
και λάλησε ο μπουφός—έξεί χρόνια και
χρόνια πριν-ο Παπαν'κόλας τὸν άκουσε.
Τίποτε δέν έβαλε με τὸ νου του.

'Ενα πουλί!

Τήν άλλη μερά χάλασε ο καιρός.

Ξαναλάλησε, χάλασε ο καιρός πάλι.

—Καλό κι' αυτό, εἶπε.

'Άλλο τίποτε δέν έβαλε με τὸ νου του.
Πὼς βγήκε στερνά ο λόγος;

—'Ο μπουφός του Παπαν'κόλα!

'Αρχισε να περπατάη από κείνη τη
μερά περήφανα.

Είχε, τὸ λοιπόν, ένα πουλι δλότελα
του θεοῦ, δικὸ του, καταδικὸ του—μέσα
στον πλατή, μέσα στο λεύτερο κόσμο!

—'Αχού! άχού, είναι σουστό τούτο;

'Ετο' όπου νοιώθ' μήπως είναι τί-
ποτις καμιά άμαρτία;

«Εὐλογητός ει, Κύριε,
διδασζόν μοι τὰ δικαιώματά Σου!»

Τι μπορούμε να ξέρουμε; 'Αχού! Τι-
ποτις!

Καλοῦ—κακοῦ, κύτταξε να συμμαζεῦ-
τῆ, να μη νοιώθη τόση χαρά απ' τὸ
πουλί.

—'Αστο ντιπ ντιπ καταντιπ λεύτερο,
έσένα οι φτάνουν τέλλα!

Κάποια μερά, ο ήλιος πύρρανε τά
βράχια, κι' έκαμνε σκροῦμπο τὸ χῶμα.
Σήκωσε τὸ καλπάκι του ο Παπαν'κόλας
και πέρασε τὸ μαντήλι στο κεφάλι του.
Πνιγονταν τὸ στήθος και ή τραχηλιά του
στον ιδρω, είχε μελανιάσει ή σάρκα και
τά μάτια του θάμπιζαν.

Πάνω απ' τή γῆς κματίζαν οι άχνοι
της πύρας—στο βάθος γύρω—γύρω, θο-
λούρα.

Τι κάμμα! 'Ολα σώπαιναν και μόνο

ό Παπαν'κόλας, άχά! άχού!, ό ξέφρενος τζιτζικας, κι' ένα παιδί, σκαρφαλωμένο σέ κάποιο δέντρο, πού τόν έκλεπτε.

- Βάρα τή γής κι' ίδροκόπα, σου κλέβουν τό βιός σου, έί Παπαν'κόλα! Δέ μπορείς νά τό διαφεντέψης τό βιό σου, λοιπόν;

"Εφταίγε πιά ή πολύ ζέστα, για νά ξεμυτίση ό πειρασμός...

Τηράει τό παιδί. "Όπου πατάει μιά τρεχάλα, μιά τρεχάλα και φωνάζει :

-Θέ μου! ένα φιδ', ένα φιδ', Φέγα-τι νά φύγουμι!

Ρίχνεται και τό παιδί κάτω άπ'τό δέντρο και τρέχει και τοῦτο.

Φτάνει ό Παπαν'κόλας—άχά! άχού! στόν κάμπο τής Βουϊδίτσας, και πέφτει κάτω, μπροστά σέ χωριανούς πού δούλευαν.

-Τι έπαθις;

Τίποτα! Πού νά πάρη άνάσα!

- Βρέ καλέ, μίλα!

Τίποτα πάλι. Μόνο νά χτυπάει τήν καρδιά του, και νά κάνη νόημα.

-Νά τόν τρίψουμι. Ρίξτι στου κιφάλι τ' νιρό! Έτο', έτο'. Ξαπλώσι τουν στούν ήσκιουν!

-Νά φλάξ' ού Θιός, τι έπαθι;

-"Αν γίν' καλά θά μάς πη!

Σέ λίγο ό Παπαν'κόλας έγινε καλά, σηκώθηκε στά πόδια του, κι' άρχισε νά λέη:

-'Αφήσι μι νά πάου στού σπίτι μ'. "Ενα στοιχιουμένου φιδ' μι κυνήγ'σιν στούν Κουταλή. Είχιν κέρατα κι μιά φούντα στού κιφάλ'. Δώδικα μέτρα.

Μαθεύτηκε στο χωριό...

-Φιδι στοιχιωμένο στόν Κουταλή τού Παπαν'κόλα!..

Ποιός νά πη, ποιός νά ζυγώση στόν Κουταλή!

-Τίπουτα, λέει ό Παπαν'κόλας. Θά βάλου τουν άγρουφάλακα νά φυλάξ' κι νά τού σκουτώσ'.Θά τουν δώσου ριγάλου όσα—όσα.

"Ο άγροφάλακας, βέβαια, δέν μπορούσε νά δείξη πώς δέν είναι παλληκάρι. Πήγε και φύλαξε μπροστά στήν τρύπα πού τού είπε ό Παπαν'κόλας.

Πώς περνούσαν οι μέρες για τόν άγροφάλακα; "Αχ! ό φτωχός έτρεμε. Κι' είχε πάντα σέ νοῦ νά τό βάλη στά πόδια άν φαίνονταν τίποτα.

Όυτε κουνιούσαν καν, ουτε άνάσα έπαιρνε, νά μη άκούση τό στοιχιωμένο φιδι και βγη.

Τέλος, πέρασαν κι' άλλες μέρες, κι' ίσως γιατί μόνος του τό κατάλαβε, ίσως γιατί άπ' τόν Παπαν'κόλα κάτι μυρίστηκε, πίστεψε πώς φιδι δέν ύπαρχε.

Και σάν τό πίστεψε αυτό, σημάδεψε καλά—καλά τήν τρύπα τού φιδιού και πυροβόλησε...!

Μαθεύτηκε στο χωριό όπως τά διηγήθηκε ό άγροφάλακας...

Μόλις πήρε νά βγαίνη τό στοιχιωμένο φιδι, τό πυροβόλησε άνάμεσα στά δυό κέρατα, πάνω στή φούντα.

Μπορεί νά τό βάρωσε!

Τό φιδι, ένα κι' ένα χώθηκε μέσα!

Καρτέρεσε, καρτέρεσε, τό φιδι ουτε φάνηκε, ουτε άκούστηκε άλλο.

Σά βαρέθηκε πιά νά καρτερή, έφυγε... Τι νάκανε;

Τίποτα δέ στεναχωριέται, μόνο τό στοιχιμα πού δέν μπόρεσε νά κερδίση, αυτό τόν στεναχώρεσε...

Τό πίστεψε όλο τό χωριό.

Δούλευε τή γη ό Παπαν'κόλας, κι' ό,τι κι' άν έβγανε πιά άπ' τόν καρπό ως τό φύλλο, ήτανε άληθινά δικό του.

Θάπρεπε νάβαι εύχαριστημένος μιά πού γι' αυτόν ή καρδιά του και ή καρδιά τών κλεφτών τό ίδιο βάραινε.

'Αμ δέ! "Ωρες—ώρες σταματούσε μέσα στήν άπέραντη μοναξιά του κι' άναρωτιούνταν :

-Αυτό πού έκαμα είνε καλό; Ντιπ κι ντιπ καλο;

'Αχού! άχού! Τού πιό μεγάλου βάσανου είνε νά βάλ' ού Θιός τουν άνθρουπου νά πη ποιό είνε τού καλό!

Κάποτε ό Παπαν'κόλας δειλινό γύρισε στο σπίτι του. Μόλις τόν είδανε οι δικοί του ξαφνιάστηκαν :

-Πώς έτο! Τι τρέχ';

-Τίπουτα! Φαίνιτι, θά... πιθάνου!

-Πώς σι κατέβ'κιν αυτό;

-Τού ξέρου!

-Παππού, γιρός, κατάγιρος, πώς θά πιθάν'ς;

"Ο Παπαν'κόλας σιωπηλός έγειρε στήν κόχη, δίπλα στο τζάκι, και τράβηξε ως τό κατοσάγγο τήν κάπα του.

-Νά πήτε σ' όλουν τουν κόσμου.

τού στοιχιουμένου φιδ' πού βγην στόν Κουταλή ήταν ψέμματα. Κι' άν κλέφτουν κι τά πιδιά κι' οι άνθρωπ' ίσιεις νά μη τού τηράτι αυτό!

Κάνας δέν μπορεί νά σι κλέψ' κι νά σι χαλάσ' τόσο, όσοι ισού ού ίδιους τουν Ιαυτό σ' Ιμένα, ιχιμι, πουλός μ' έπιαινοσ ού κόσμους κι πόσου μ' άρτίρ'σιν! (μέ περίσσεψε) Τι μ' έκλιφταν; Τίπουτα! Γιατι νά πώ ψέμματα;

Για νά πάου τώρα—ποιός ξέρ'; κι βαρειά κουλασμένους! Σχώρισι μ', Κύρι, σχώρισι μ'. Κύρι, σχώρ...χώρ...χώρ...

-Παππού! Παππού!

Τι άνθρωπος, Θε μου, τι άνθρωπος...

-άλετ ότ αλό - ποσόν εν σπαρτ ήδ εν

ΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΑΡΟΔΟΣ ***

"Η γειτονιά μου είναι βρώμικη πολύ. Σπίτια και μαγαζιά, ζώα κι' άνθρωποι βρωμίζουν τόν τόπο. Στή γωνιά είναι τό στίλβωτήριο, όπου τις Κυριακές οι κυράδες στέλνουν με τις κόρες τους τά γοβάκια τους για βάζιμο. Δίπλα είναι τό ψιλικατζήδικο, πού πουλάει κι' έφημερίδες, «Θησαυρό» κι' άρωματικά σαπουνάκια. Πιο κάτω τό κουρείο. "Ο κουρέας γιατί τόν συνηθίσαμε τόσα χρόνια, από τότε πού πάντρεψε τήν κόρη του τή δασκάλα κι' έκανε πλούσιο τραπέζι. "Ολα τούτα τά μαγαζιά, μαζύ μ' ένα πρατήριο μπενζίνας πού κλεισε από καιρό, βρίσκονται άπ' τή μιá μεριά τού δρόμου 'Απ' τήν άλλη είναι τά σπίτια. Τό σπίτι μιás γεροντοκόρης, τό σπίτι μιás γρηάς, πού χασε τόν άντρα της στόν πρώτο πόλεμο και τό γιό της στό δεύτερο (και τώρα χρησιμεύει για τά όρφανά), παρακάτω ένας κήπος. Μοσχοβολάει ό τόπος. "Εχει γιασεμί και σαλκίμια. "Εχει και ντάλιες κι' έρχονται οι άνθοπώληδες κι' αγοράζουν τά λουλούδια. Δίπλα στόν κήπο είναι τό σπίτι μας. Τι άχαρο πού είναι τό σπίτι μας! Μήτε αϋλή, και τά ντουβάρια ύγρά, κι' ή άνάμνηση μιás πεθαμένης. "Ας είναι καλά ή Ποίηση, πού μου γλυκαίνει τή διαμονή. Μπροστά στο σπίτι μας είναι μιá γέρικη άκακία, πού κάθε χρόνο άνθίζει και κελαϊδοῦνε τά πουλιά. Πιο κάτω είν' ένα τσαγκαράδικο, «κλειστόν λόγω έπιστρατεύσεως», πού τό 'χε ό Μητσος, τ' όρφανό, κι' από τότε πιά δέν τόν ξαναείδαμε. Τό τσαγκαράδικο και τό σπίτι μας σχηματίζουν γωνία. "Εκει είταν πού είδαμε ένα βράδυ ένα κλαμμένο κορίτσι. Τό λυπηθήκαμε πολύ.

'Αντζέλα

"Αναρωτιέμαι πώς θά σημείωνα στο ήμερολόγιό μου τήν αυτοκτονία ενός φίλου μου. Τι λογής λέξεις θά μεταχειριζόμουνα, άν τό ύφος μου θάταν έπιτηδευμένο ή ρομαντικό. Τέτιες στιγμές τραγικές ό ρομαντισμός εισχωρεί μέσα μου και με ψευτίζει. Θυμώμαι, όταν έγραφα πάνω σ' ένα ξύλινο σταυρό τ' όνομά τής θείας "Ελισσώς πού πέθανε άρρωστη, ξέσπασα σ' άναφυλλητό δίχως λόγο. Θυμήθηκα τή ζωή της κι' άρχισα νά περιγράφω σ' ένα φίλο μου με ρητορεία όλα τά σχετικά. Και πώς μιá φορά με κέρασε κεράσια κι' ή μάνα μου με μάλλωσε, πού είτανε φυματικά. Και μείς πηγαίναμε και τήν επισκεφτόμασταν ταχτικά. "Ετσι θυμάμαι ζωηρά τό Σανατόριο, τόσο πού, όταν πήγα τις προάλλες εκεί για κάποιο φίλο μου, δέ δυσκολεύτικα καρόλου. Διέσχισα τούς θαλάμους και τόν βρήκα. Δάκρυσε. Ποιός σου φταιεί; τόν αντίσκοπα. "Εκλυτη ζωή! "Ενώ

ἐγώ, κύριέ μου, ἔχω ἠθικές ἀρχές στὴ ζωή μου. Ἐμπνέομαι ἀπὸ τὸ Εὐ-
αγγέλιο. Ἀποφεύγω τὰ σαρκικά. Ἔτσι, δὲν ἔχω παραπανίσια ἐξοδα.
Μόνο πού, τώρα τελευταία, βρήκα μιὰ στὸ δρόμο καὶ τὴ λυπήθηκα. Πήγα
μαζὺ τῆς στὸ ζαχαροπλαστείο, τὰ μάτια τῆς εἶταν γαρίδα. Μοῦ διηγή-
θηκε τὴ ζωὴ τῆς. Περίφημα, τῆς εἶπα, κάνει γιὰ σενάριο. Κι' αὐτὴ ἡ ἴδια
ἔκανε γιὰ ἠθοποιός. Ἐμοιαζε τὴν Ἀντζέλα, πού 'χα δεῖ τις προάλλες
στὸ σινεμά. Ἡ φιληνάδα τῆς ἔφευγε καὶ τὴν ἀποχαιρτοῦσε: «Φεύγω,
'Αντζέλα μου Ἐκεῖ πού πάω ποιὸς θὰ μὲ ξέρει πού στάθηκα μιὰ ξεσκι-
σμένη; Θὰ χτίσω ἓνα σπιτάκι στὴν ἀμμουδιά». Γύρισε κι' εἶδε τὸ τοπίο,
τὴ θάλασσα πού 'σπανε σὲ κύματα στὴν παραλία, τὸ στοργυλὸ οὐρα-
νό. Ἐκλαιγε. Κι' ἡ Ἀντζέλα στεκόταν ἐκεῖ κι' ὁ ἀγέρας τῆς χαΐδευε τὰ
μαλλιά, κι' ὕστερα ἡ βάρκα χάθηκε κι' αὐτὴ πήρε τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.
Αὐτὸς ὁ δρόμος τοῦ γυρισμοῦ! Στιφὸς σὰ μούσμουλο καὶ φτύνεις τὰ κου-
κούτσια δίπλα στὴν ὑδρορρόη καὶ φυτρώνει μιὰ μικρὴ μουσουλιὰ καὶ πά-
νε τ' ἀλητόπαιδα καὶ τὴν ξεριζώνουν. Κεῖται τότε τὸ ριζίδιο μαραμένο,
φύλλα μαραμένα, κι' ἡ κυρία τοῦ «Συλλόγου καλλιέργειας τοῦ Πρασίνου»
ἐτοιμάζει τὴν καινούργια τῆς ἀναφορά. Ὑστερα θὰ πάει νὰ ξαπλώσει
στὴ βεράντα. Ἀπέναντι ἡ ἀκακία ἔχει ἀνθίσει καὶ τὸ φεγάρι παίζει στὰ
κλαδιά.

III

Τὸ ἐπιμύθιο

Φαινόταν νέος θρεμμένος με ἀτυνομικὰ μυθιστορήματα. Μάλλον τὸ-
πος ὑπερόπτικος, με πλήρη συνείδηση τῆς γοητείας πού σκορπάει γύρω
τοῦ τὸ πέρασμά του. Καλὸ χτένισμα καὶ γεροδεμένη γραβάτα τὰ δύο
ἐπίκτητα στοιχεῖα τῆς φαινομενικῆς του ὁμορφιάς. Ἐξάλλου τοῦ τὸ 'λε-
γα τοῦ Μάριου: «Ἀνθρωπος τοῦ κόσμου τούτου». Μιὰ μέρα τοῦ ζήτησα
ὥρα. «Εἶναι ἡ ὥρα πού προσεύχονται οἱ ἅγιοι», μοῦ εἶπε βλοσυρά. «Δέ
μοῦ λές» τοῦ κάνω, «τί ιδέα ἔχεις γιὰ τοὺς ἁγίους;» «Ἀπορῶ» μοῦ ἀπάν-
τησε «πὼς δὲν πλήττουν στὸν παράδεισο δίχως τσιγάρο καὶ γυναῖκα».
Ἔδειξε πὼς χάρηκε γιὰ τὴν ξευπηνὴ ἀπάντηση. Εἶταν τόντι ἀποκρουστι-
κός, ἀπορῶ πὼς τοῦ 'κανε παρέα ὁ Μάριος. Μάλιστα κάναν μαζὺ κι' ἐκ-
δρομὴ. Μὲ σκανδάλιζε αὐτὴ ἡ οἰκειότητα, παρ' ὅλη τὴν ἀντίθεση τῶν χα-
ρακτῆρων. Ἀστεῖο πράμα, ὁ Μάριος, ἓνας εὐαίσθητος τύπος, νὰ πηγαί-
νει μ' ἓναν τέτοιο. Τίς προάλλες μάλιστα ἔλεγε ὑπεροπτικά: «Πηγαίνω
καὶ στὴν Ἀφροδίτη». Ὁ Μάριος γέλασε φιλοφρονητικά, ὅμως ἐμένα με
σκάσαν οἱ δαιμόνοι. Τί ὑπεροψία, Θεέ μου! «Φωφώ», ἔλεγα σὲ μιὰ γνω-
στή του, «εἶναι ντίπ ἄλλοπρόσαλλος». «Μπά» μοῦ κάνει, «ἔχει ὁμορφὴ
σάρκα». «Εἶν' ἓνας βλάκας καὶ μισὸς» τῆς ἀπαντῶ, κοιτάζοντας τὰ βα-
μένα τῆς τσίνορα. «Ἄστα» μοῦ ἀποκρίνεται, «εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος»
σκέψου, δὲν προφυλάγεται». «Κοίταξε μὴ σὲ γκαστρώσει», τῆς λέω νευ-
ριασμένος καὶ φεύγω. Στὸ δρόμο βλέπω τὸ Μάριο με τὸ Φρόντντ στὰ χέ-
ρια. «Ξέρεεις;» μοῦ λέει. «τὴν ἄρπαξε ὁ φίλος' ἔμ, βέβαια, δίχως...» «Λέ-
γε μου» τὸν διακόπτω καὶ τὸν πιάνω ἀπὸ τὸ χέρι, «γιατί τοῦ 'κανες πα-
ρέα αὐτοῦνοῦ; μήπως κανένα ἀπό κείνα τὰ complex;» «Σκάσε» μοῦ ἀ-
πάντησε κατακόκκινος. «Ἀστειεύσεαι; Μελετοῦσα τὴν ψυχολογία του».

«Ποιά ψυχολογία του, βρέ; Ἄντε, τρέχα τώρα νὰ τοῦ κάνεις συντροφιά
στό...». «Εἶναι ἀνιάτη» μοῦ λέει χαμηλά. «Δὲν ἔχει σωτηρία. Ἐκεῖ θὰ
ρέψει καὶ θὰ τελέψει». Ἀπόξω ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο ἡ Φωφώ: «Τὸν φέρνουν,
τὸν φέρνουν». Ἐνα ταξὶ σταμάτησε. Εἶταν κάτωχρος. «Μάριε», ψιθύρισε
«θυμήσου ἐκείνη τὴν ἐκδρομὴ...» «Βρὲ μπάσταρδε», τοῦ φώναξα, «πές
μου, πὼς τὰ περνοῦν οἱ ἅγιοι στὸν παράδεισο δίχως τσιγάρο καὶ γυ-
ναῖκα;»

IV

Ὁ εἰσπράχτορας

Τὸ ἰδρωμένο τζάμι μόλις εἶχε ἀρχίσει νὰ ζεσταίνεται. Μερικὲς στα-
γόνες ἀρχίζαν νὰ κυλοῦν πρὸς τὰ κάτω κι' ἐνωμένες κατὰ τὸ τέλος σὲ
μικρὰ ρυάκια, φτάναν τρεμουλιαστὰ στὸ στόκο κι' ἐξαφανίζόταν. Ἔτσι
σηματίζονταν μικροσκοπικὰ δέντρα κι' εἶχες τὴν ἐντύπωση πὼς βλέπεις
δάσος, καθὼς μάλιστα, με τὴν ταχύτητα τοῦ λεωφορείου, τὰ φῶτα τῶν
δρόμων μπερδεύονταν σὲ πολλαπλὲς ἀποχρώσεις.

—Τὸ εἰσιτήριο σας.

Ἔβγαλα βαριεστημένα τὰ χρήματα πού εἶχα κανονίσει ἀπὸ πρὶν καὶ
προσέχοντας ἀκόμη στὸ θαμπωμένο τζάμι, τὰ ὄσα στὸν εἰσπράχτορα.
Ἐκεῖνος τσάκισε τὸ μικρὸ εἰσιτήριο. Εἶταν ζαρωμένο, σκισμένο λιγάκι
στὴ μέση, ἀπ' τὰ χοντρά βιαστικά δάχτυλα τοῦ εἰσπράχτορα. Ὁ εἰσπρά-
χτορας νὰ μιὰ προσωπικότητα πού τόσο καιρὸ δὲν τὴν εἶχα προσέξει.
Κι' ὅμως θὰ 'πρεπε νὰ μοῦ 'χε κεντήσει τὴν προσοχή, ἔτσι καθὼς περ-
νοῦσε σιωπηλὸς μπροστὰ ἀπ' τὸν καθένα, θλιμμένος ἴσως, ζητώντας τὸ
εἰσιτήριο, με τὰ ροῦχα τριμμένα καὶ φθαρμένο πηλίκιο. Νὰ τὸν πονέσω
σὰν ἄνθρωπο. Νὰ σκεφτῶ πάνω στὴ ζωὴ του. Ἄν εἶταν, νὰ ποῦμε, οἰκο-
γενειάρχης, ἂν τὸν ἀπαχαλοῦσαν προβλήματ, τί ἐνοιθε παίρνοντας ἀπὸ
τίς δεσποινίδες τ' ἀρωματισμένα χιλιάρικα κ.τ.λ. Κι' ὅμως, ποτὲ δὲν
πρόσεξα τὸν εἰσπράχτορα, ὅπως δὲν πρόσεξα οὔτε καὶ τὸν ὑπάλληλο
πού μοῦ σφράγισε τὸ δελτίο τροφίμων· τὸν σκουπιδιάρη πού μᾶς ἀπαλ-
λάσσει ἀπὸ τὰ σκουπίδια· τὸν περιπτεριόχο πού μᾶς παρέχει τὴν τα-
κτικὴ σοκολάτα γιὰ τὰ παιδιὰ· τὴν ταμῖα τοῦ κινηματογράφου πού τῆς
δίνουμε τὰ χρήματα δίχως νὰ τὴν προσέξουμε (καὶ μόνο προσέχουμε τὸ
ἔργο τῆς ἄλλης ἐβδομάδας)· τὸν ἀτυνόνο τῆς τροχαίας πού κατευθύνει
τὴν κίνηση· τὸν ὀδηγὸ τοῦ ταξὶ πού μᾶς μεταφέρει στὸ ἐξοχικό· τὸν πλα-
νόδιο φωτογράφο πού μᾶς ἀπαθανατίζει γιὰ τὴν ἐκδοσὴ ἀδείας ταξιδίου·
τὸν καντηλανάφτη πού τιμᾷ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο καθαρίζοντας μ' εὐλά-
βεια τὸ σεβαστὸ κρανίον· τὸ κοριτσάκι πού μᾶς φέρνει ἀπὸ τὴ μοδίστρα
τὸ φουστάνι τῆς ἀδελφῆς μας, μαζὺ με τὸ λογαριασμό, καὶ τοῦ δίνουμε
πουρμπουάρ· τὸν κουρέα πού βιάζεται τὸ Σαββάτο καὶ κάνει ἄσκημο (κι'
ἐπικίνδυνος) ξύρισμα· τὸν παπλωματὰ· τὸν γανωματὴ· τὸ φρουρὸ τῆς φυ-
λακῆς· τὴ γρηά πού πουλοῦσε τσιγάρα καὶ πέθανε ἀφήνοντας τὴν πενι-
χρὴ τῆς σερμαγιά στὸ νοικοκύρη· τὸν παποῦ τοῦ φίλου πού μᾶς προσκά-
λεσε στὸ πάρτυ· κάποιον κορίτσι ἀπ' ὅσα χόρεψαν μαζὺ μας στὸ πάρτυ·
τὴν ὑπέρτρια πού μᾶς φέρνει τὸ πετσετάκι γιὰ τὸν κουραμπιέ· τὸν ἐπι-
στάτη τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου· τὸ ἐξυπηρετικὸ γκαρσόνι· τὸ ἀγιοῦπαιδο
πού ζητάει φιλοδώρημα ἀπὸ τοὺς περιηγητές· τὴ ζητιάννα πού ζητάει βοή-

θεια από τους περαστικούς· τὸ παιδί πού μας λείει τὰ κάλαντα καρδιο-
χτυπώντας για τὴν ἀμοιβή του. Ἐνα πλῆθος ἀνθρώποι ζοῦν γύρω μας
καὶ δὲν τοὺς προσέχουμε, ἡ παρουσία τους μᾶς εἶναι τέλεια ἀδιάφορη.
Καὶ μέσα σ' ὄλους αὐτοὺς τρεῖς μόνο μᾶς κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον: τὸ κο-
ρίτσι πού μᾶς δέχτηκε στὴν πρώτη ἐπίσκεψη, ὁ ἐξομολόγος πού, ὅσο κι'
ἂν ἡ μορφή του μᾶς εἶναι ὀδυνηρή, πλανιέται πάντα στὸ νοῦ μας, κι' ὁ
ταχυδρόμος πού μᾶς φέρνει μεσημέρι ὦρα δύο τὸ γράμμα τῆς ἀγαπημέ-
νης. Ὅμως τὸ κορίτσι τὸ ξεχνᾶμε πολὺ γρήγορα· τὸν ἐξομολόγο τὸν ξε-
χνᾶμε κι' αὐτὸν γρήγορα· καὶ μόνο ὁ ταχυδρόμος ἐξακολουθεῖ νᾶναι για
μᾶς ὁ πιὸ ἐνδιαφέρων ξένος. Περιμένουμε μ' ἀγωνία νὰ μᾶς φέρει τὸ
γράμμα, ἀνησυχούμε ἂν καμιά φορὰ ἀργήσει, κι' ἔταν τοῦ δίνουμε στὸ
χέρι τὸ φιλοδώρημα, δὲν ξεχνοῦμε νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ ἐρευνητικὴ στὸ
πρόσωπό του. Ὅσο κι' εἶναι ἀποκρουστικός—κυρίως ὅταν εἶναι μεθυσμέ-
νος—κυριαρχεῖ πάντα στὸ εἶναι μας.

Κι' ὅμως· γιατί ν' ἀγαποῦμε τόσο τὸν βαρὺ καὶ στριμμένο ταχυδρό-
μο, πού μᾶς φέρνει τὸ γράμμα τῆς ἀγαπημένης, καὶ νὰ μὴν προσέχουμε
διόλου τὸν εἰσπράχτορα, πού μᾶς φέρνει ξεκούραστους καὶ γεμάτους αἰ-
σιοδοξία στὸ σπῆτι τῆς ἀγαπημένης;

V

Νύχτα σ' ἐκκλησιά

Οἱ νύχτες στὴν ἐκκλησιά εἶταν περίφημες. Δὲν ξέρω ἂν ἔχετε ποτὲ κοι-
μηθεῖ σ' ἐκκλησιά. Εἶναι, ξέρετε, ἀπόλαυση. Ὅσο για μένα, μοῦ' τυχε πολ-
λές φορές. Μικρὸς παρακολουθοῦσα τῆς ἀγρυπνίας κι' ἔτσι πού μὲ νανούρι-
ζε ὁ ψάλτης γλυκά, ἔπεφτα καὶ κοιμόμουνα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας μου.
Ὅσο ὅσο οἱ συνθήκες πού μ' ἔκαναν νὰ κοιμηθῶ σ' ἐκκλησιά, αὐτὴ τῆ
φορὰ, εἶταν πολὺ διαφορετικές. Τὶ κάθομαι ὅμως καὶ πολυλογῶ! Κι' ἂν
ἀκόμη τὸ πράγμα μποροῦσε νᾶχει για σᾶς κάποιο ἐνδιαφέρον, θὰ μοῦ ἔ-
πιτρέπατε νὰ τὸ προσπεράσω. Τὸ γεγονός εἶναι πού κοιμήθηκα σ' ἐκ-
κλησιά. Νύχτα, σκοτάδι. Ἐνα κερὶ δίνει ὀφες παράξενες στοὺς ἀγίους.
Θαρρεῖς καὶ κουβεντιάζω μαζύ τους καὶ λέω λόγια τῆς ἀγορᾶς. Οἱ ζω-
γραφίες, λέγε, εἶναι τοῦ Πανσέληνου. Ἐχουν ἀξία. Σηκῶνω ψηλὰ τὸ νερό.
Μιὰ ὠραία Παναγία μὲ τὸ βρέφος. Ἡ τοιχογραφία γεμάτη σκόνη, θαμ-
πὴ, δὲ δείχνει καλὰ τῆς Παναγίας τὸ πρόσωπο. Σημαδεύω τὸ πρόσωπο,
σαλιῶνω τὸ δάκτυλο καὶ τ' ἀκουμπῶ στὸ μάτι τῆς Δέσποινας. Ἡ σκόνη
διαλύεται στὸ δάκτυλό μου κι' ἕνα μάτι προβάλλει καθαρὸ καὶ γαλήνιο.
Μένω ὦρα πολὺ νὰ μελετῶ τὸ μάτι. Θαρρεῖς καὶ ξύπνησε ἀπὸ μακάριο
ὑπνο. Μὲ κοιτάει σκληρά, γι' αὐτὴ τὴν ἀσέβειά μου. Ὅρα πολλὴ τῶρα
τὸ σάλιο δὲν ξεραίνεται, μένει ἐκεῖ ὑγρό. Εἶναι φριχτό, μιὰ δαχτυλιὰ στὴ
σκόνη ν' ἀποκαλύπτει ἕνα μάτι σκληρό, ἀνελέητο. Περνοῦνε ὄρες, μὰ ἡ
δαχτυλιὰ μένει—τὸ γεγονός κυμαίνεται ἀνάμεσα στὸ φυσικὸ καὶ στὸ ὑ-
περφυσικὸ. Τρομάζω, οἱ σκιές τῶν ἀγίων μὲ κυνηγοῦν γι' αὐτὴ τὴν ἀπο-
κάλυψη, τρέμω. Στρώνω βιαστικά καὶ πλαγιάζω. Σβήνω τὸ κερὶ. Ὅμως
νοιῶθω μιὰν ἀνάιτια θλίψη. Κάτι σὰν τύψη καὶ ντροπή. Κρυῶνω. Λέω νὰ
κάνω μιὰ προσευχή, νὰ ἐξευμενίσω τὰ πνεύματα. Θὰ πῶ για τὰ βουνα
καὶ τίς θάλασσες, τίς κοιλάδες καὶ τὰ ποτάμια, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ
πουλιά. Θὰ εὐχαριστήσω για ὅλα αὐτὰ τὸν Κύριο καὶ θὰ τὸν παρακαλέ-
σω για τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους, πού δὲν ἔχουν ψωμί. Στὸ τέλος θὰ

πῶ: «Καὶ τώρα, Θεέ μου, συχώρεσέ με, τὸν ταπεινὸ καὶ ἀνάξιο, για τὴν
ἱεροσυλία αὐτῆ». Θᾶναι μιὰ ἡ ὦρα, βαρβᾶτα μεσάνυχτα, κι' ἐγὼ ἀκόμα
προσεύχομαι, ὄχι τόσο για νὰ ἐξευμενίσω τὰ πνεύματα, ὅσο ἀπὸ μιὰ
βαθιὰ ἐσωτερικὴ διάθεση.

Ὅρα μιὰ. Τότε τὸν ἀκούσα. Εἶταν ἕνας ἀλήτης ἀπὸ τὴν ἴδια γειτο-
νιά καὶ τραγουδοῦσε. Γυρνοῦσε ἀπ' τὸ κορίτσι του καὶ τραγουδοῦσε. Κι'
εἶταν τὸ τραγοῦδι γνωστὸ καὶ ὠραῖο. Ἐτσι καθὼς ἀντήχησε, μέσα στὴν
ἡσυχία τῆς νύχτας, ἀπόκτησε μιὰν ἀλλόκοτη ὁμορφιά, αὐτὸ τὸ κοινὸ,
ρεμπέτικο τραγοῦδι. Κι' ἔλεγε τὸ τραγοῦδι για μιὰν ἀγάπη πού ξανασιμί-
γει ὅπως σμίγουν τὰ σύνεφα κι' ὅπως σμίγουν τ' ἀηδόνια. Κι' εἶταν τὸ
τραγοῦδι τόσο γλυκό, πού στὴν ἀρχὴ ἔδοσα προσοχή, ὕστερα τὸ 'πα σιγὰ
μέσα μου, μετὰ τὸ ψυθύρισα δειλὰ-δειλὰ καὶ τέλος ἀφέθηκα ὀλάκαιρος
στὴν ὁμορφιά του.

Ἐτσι, στὴν ἀθόρμητη προσευχή, πού, ξεκίνησε ἀπ' τὰ βᾶθη τῆς
καρδιάς, ἀνέβηκε στὸ Θεό, κι' ἀπὸ κεῖ, στὴν κορῶσή της, ἔγινε ἕνα
τραχὺ, ρεμπέτικο τραγοῦδι, βρήκα τὸ σύμβολο πού ζητοῦσα τόσον καιρὸ,
τὸ σύμβολό μου.

VI

«Καλαμίτσα»

Εἶταν ὠραίες οἱ μέρες στὴν «Καλαμίτσα». Τὸ ἀεράκι φυσοῦσε ἀ-
παλά, ὅπως συνηθίζουν νὰ ἐκφράζονται οἱ ρομαντικοί, κι' ὁ φλοῖσβος τῆς
θάλασσας εἶταν μαγεία στὴν ἀμμουδιά. Ἡ θάλασσα! Ἐπεφτες στὴν ἀγ-
κάλη της καὶ σ' ἀγκάλιαζαν ἀσφυχτικά τ' ἀδυσώπητα φύκια, πού τὰ
τραγοῦδησε τόσο γλυκά κι' ἀνθρώπινα ὁ David Herbert Laurence. Ὅμως
τὸ κύμα τὰ παράσερνε πρὸς τὴν ἀμμουδιά καὶ τότε εἶταν ἀπόλαυση ἡ
καθαρή καὶ διάφανη θάλασσα, πού τὴν ρυτιδωνε ἀπὸ πάνω τ' ἀεράκι,
ἐνῶ κάτω στὸν πάτο στράφταν τὰ χαλίκια σὰ μωσαϊκό. Ὅμως τόσο
φριχτὴ καὶ τί κρύα πού εἶταν ἡ θάλασσα δίχως ἀνθρώπους! Οἱ ἀνθρω-
ποι εἶταν πού τῆς δίναν ὁμορφιά καὶ θερμῆ. Οἱ νέοι μὲ τὰ κορίτσια στὰ
βαθειά, πού κάθε τους κίνηση ἐξαφανίζονταν ἀπ' τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο, καὶ
τὰ παιδάκια στὴν ἀμμουδιά, πού ὄνειρεύονταν νὰ γεμίσουν τὴ χουφτα
τους μ' ὅλη τὴ θάλασσα. Πῶς ν' ἀποδόσεις τὸ θαμπὸ μεσημεριάτικο το-
πίο μ' ἕναν ἥλιο ἀδυσώπητο καὶ κατακόρυφο, μ' ἕναν οὐρανὸ θαμπό, μὲ
μιὰ πόλη πού πλάγιαζε στοὺς λόφους τῆς σάν ἑταίρα!

Ὅμως ὅλα τοῦτα, κι' ἡ θάλασσα, κι' ὁ ἥλιος, κι' ὁ οὐρανός, κι' ἡ
πόλη ἀπὸ μακριά, εἶταν ἡ σκηνοθεσία. Τὸ κέντρο εἶταν ἡ «Καλαμίτσα».
Δὲ θὰ ξεχάσω τὴν «Καλαμίτσα». Μιὰ μικρὴ παράγκα για ταβέρνα, δίπλα
τὸ μαγγάνι καὶ λίγα βήματα πιὸ κάτω τὸ καλαμένιο ὑπόστεγο, πού μά-
χονταν μὲ τὸν ἥλιο για λίγη πληρώμενη δροσιά. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ὑπό-
στεγο ἕνα πλῆθος ἀνθρώποι, νὰ καπνίζουν καὶ νὰ τρῶν μὲ τὴν ὀδοντο-
γλυφίδα τὸ λουκούμι, γυμνοὶ οἱ πιὸ πολλοί, μὲ σῶμα ροδοψημένο ἀπ' τὸν
ἥλιο, χρώμα σκολατὶ σὲ πολλὰπλὲς ἀνοιχτές ἢ σκοῦρες ἀποχρώσεις. Δί-
πλα ἀπ' τίς δύο μεριές, ἄλλα κέντρα μὲ ραδιόφωνα, πού τάραζαν τὴ
μεσημεριάτικη γαλήνη, παίζοντας τζάζ, ἢ τὸ «Ἀλληλούϊα» τοῦ Μότσαρτ.
Ὅμως ἡ «Καλαμίτσα», πιὸ ἀγαπητὴ, πιὸ θερμὴ, ἔβαζε γραμμόφωνο,
τὸ παλιὸ καὶ λησμονημένο, κι' ἀκούγαμε ρεμπέτικο. Αὐτὸ τὸ ρεμπέτικο,

αυτή ή τραγική και βραχνή σπαραχτική φωνή που μπήγονταν στην καρδιά πιδ βαθειά κι' άπ' τόν ήλιο, κι' αυτή ή σκηνοθεσία με τὰ γυμνά ψημένα σώματα—μήν τὰ ξεχάσεις, ψυχή μου. Νά σταθει μιά από τις πιδ γλυκές νοσταλγίες ή «Καλαμίτσα». Η μικρή και συγκαταβατική «Καλαμίτσα», με τήν πολλή της φτωχολογιά.

ΑΝΘΟΥ ΠΩΓΩΝΙΤΗ

ΧΑΜΕΝΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

Η άπουσία έχτεινει τήν έρήμωση στην έγκατάλειψη μου αυτή. Οί πολίτειες τών ώρων οίκοδομούν τή γυμνότητα. Σάν σε πελάγη μακρυνά γαλάζια μάτια ταξιδεύουν με τὸ χτές τὰ ώσσανά τών δχλων. Με τής άχτίδες του Γήλιου νοσταλγίες μετάξινες πλέκω.

Χαμένοι όρίζοντες, τοπειά πικρά τή γύρη τών οπτασιασμών μου τρυγοῦν με κεντρί πεταλούδας οί άναμνήσεις. Έναγώνια άνασαινω σε μεταίχιμων ρείθρα χυμό πικροδάφνης, δδύνης κορύφωμα. Τήν άρχή του μαρτυριου μου αιστάνομαι στα ίερά μου δεσμά, ώριμότητα πεπρωμένου.

Νά ή ζωή μου λικνίζεται στο ίκρίωμα τής άνοιξης. Στάζω τή δρόσο τής αύγής, τὸ χορὸ τών όνειρων, τὸν πορευόμενο πόθο τής ζωής και τήν άγάπη ούσία του κόσμου.

Λευκά περιστέρια παντοτινης εύγνωμοσύνης έκ τής γής Γαβαθά, χαιρετίστε τήν Ίερεία τής Έλγκαδιρ.

Έλωή! Έλωή! τήν καρδιά μου ειρήνεψε.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΜΙΑΝ ΑΛΛΟΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ι. ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

“Αν κάποιος έρχόταν και σās ρωτούσε, τί θα μπορούσατε να πητε για τὸ νόημα του φθινοπώρου ή για τὸν έρωτα; Πολύ λίγα πράγματα υποθέτω. Μερικές λέξεις, μιάν έννοια, ένα χαρακτηριστικό τελείως υποκειμενικό. Θα λέγατε παραδείγματος χάριν ότι τὸ φθινόπωρο είναι ή εποχή που τις περισσότερες μέρες ο ούρανός είναι γκριζος ή είναι τότε που άλλοι βγαίνουν στο δρόμο με καλοκαιρινά κι' άλλοι με χειμωνιάτικα ρούχα. Κάτι τέτοιο θα λέγατε. Κι όμως θα ξέρατε ότι πίσω από τὰ καλοκαιρινά ή χειμωνιάτικα ρούχα ή άπ' τὸν γκριζο ούρανό, υπάρχουν ένα σωρό άκόμη άλλα πράματα να πητε για τὸ φθινόπωρο. Παραμικρές λεπτομέρειες άσήμαντα γεγονότα που συμβαίνουν μοναχά αυτή τήν εποχή και που θαρρείς ότι χωρίς τήν ύπαρξή τους δεν γίνεται φθινόπωρο. Κάτι παράξενες μέρες γεμάτες φως και λιακάδα, τὰ χοντροντυμένα μωρά, τὰ γυναικεία ταγιέρ, τὰ χαλλιά στο σπιτι και τόσα άλλα που καμμιά φορά τὸ καλοκαίρι σαν τὰ θυμάσαι σε κάνουν και νοσταλγείς και γελιέσαι πὸς άγαπās τήν εποχή αυτή.

Κάτι τέτοιο γίνεται και με τὸν πόλεμο. Για όλους τους ανθρώπους τής γής πόλεμος σημαίνει άγωνία, αίμα, υπέρτατες προσπάθειες και άνεξάντλητη ύπομονή. Κ' έδω όμως, πέρα από τις λέξεις αυτές τις τόσο δυσάρεστες, υπάρχουν πολλές άλλες που έχουν τήν έννοια του πολέμου. Γεγονότα και καταστάσεις και συναισθήματα, που δεν θα συνέβαιναν χωρίς αυτόν και που όμως μās διαφεύγουν ή παραλεί-

πουμε να τις αναφέρουμε σαν γίνεται λόγος για πόλεμο.

Είμαι άπειρες αυτές οι έννοιες κ' ένας Θεός ξέρει πόσες ώρες θα χρειάζονταν για να τις άπαριθμίσω μονάχα. Άλλά άνάμεσα στο πληθος αυτό είναι και μερικές που παίρνουν ξεχωριστή σημασία και πάντα μού'ρχονται στο νοῦ, σαν τύχει και γίνει λόγος για πόλεμο. “Η έτσι καθισμένος εκεί κοντά στη φωτιά του σπιτιου μου καπνίζω και σκέφτομαι κάτι ώρες που περασαν και που ήταν τόσο διαφορετικές. Κάτι πρόσωπα ή και ζωα μπορεί, κάτι μικροπεισιόδια. γεγονότα έντελως τυχαία—δπως ή άνοιξη ή τὸ μεσημεριάτικο φαγητό—κάτι συναισθήματα παράξένα, στιγές που... τότε δεν ξέρω, μα σήμερα δεν με στεναχωρεί να τις θυμάμαι και να μιλω γι' αυτές.

Μάλιστα θαρῶ πὸς μού κάνει κ' ευχαρίστηση αυτό, Γι' αυτά είναι που θέλω να σās μιλήσω.

*** Πάντα λέω πὸς όταν ένας νέος πηγαίνει για πρώτη φορά να καταταγῆ στο στρατό, πρέπει να βρίσκεται ένας, μεγαλύτερος στην ηλικία, που να του λέει περίπου αυτή τή φράση: «Πρόσεχε εκεί που θά πάς θα δεις έντελως καινούργια πράματα. Όλα σχεδόν είναι διαφορετικά και αξίζει τὸν κόπο να τὰ δεις κανείς».

Ίσως αν βρισκόταν κάποιος να μού πει αυτές τις λίγες φράσεις δεν θα έχανα τόσα που γίνηκαν και που τὰ έζησα χωρίς διόλου να τὰ προσέχω. Δεν άκουσα τίποτα τέτοιο. Κάτι μονάχα μού είπαν να

ώσω και να γράφω τακτικά. "Αχρηστα έντελως λόγια. "Έτσι όταν βρέθηκα στο καινούργιο μου περιβάλλον έγω έξακολουθούσα να βλέπω με το πρίσμα του ιδιώτη που πάει να τελειώσει μιá δουλειά. Δέν είναι δουλειά τó να κάνεις τó φαντάρο. "Άλλωστε δέν κάνεις τó φαντάρο, άλλα είσαι. Κι αυτή ή διαφορά είναι βασική. Τόσο ώστε είναι αδύνατο να είσαι συγχρόνως και ιδιώτης και φαντάρος.

Αυτά τá πράματα δέν τά ήξαιρα τότε κι ούτε μπορούσα να τά φανταστώ. Γι' αυτό κι' όταν ένα βράδυ έφτασα σ' ένα χωριό ήταν πολλά εκείνα που διόλου δέν μπόρεσα να καταλάβω και να χάρω.

"Ήταν Γενάρης, έκανε κρύο κ' ήμουνα μουσκεμένος από τó κάθισμα στο αυτοκίνητο που μ' έφερε. "Ένα παληό τριών τετάρτων.

Στó δρόμο ó οδηγός μιλούσε διαρκώς και θά μπορούσα να μάθω ένα σωρό πράματα απ' αυτόν αν ήθελα να τόν ρωτήσω. Τó μόνο που εύρισα άξιο συζητήσεως ήταν να πληροφορηθώ αν υπήρχαν πολλοί συμμορίτες στην περιοχή. "Άλλά μπορεί—σκεφτόμουνά—τέτοια πράματα να μñ τά ρωτούν τά παλληκάρια. Σώπαινα κι' έβλεπα πότε από μπρός πότε από πλάι τó γύρω σκοτάδι, τόν κάμπο, άκουα τή μηχανή που σφύριζε κ' ένοιωθα τόν κρυόν άέρα να μου χτυπά τ' αυτιά. Φοβόμουνα για τίς ικανότητές μου και παρόμοια για τήν τύχη μου. "Από μέσα μου ψιθύριζα «τó πεζικό είναι ó βασιλεύς τών δπλων» —«τó πεζικό είναι ó βασιλεύς τών δπλων», κ' έχωνα τά χέρια βαθειά στις τσέπες τής χλαίνης.

Μιά γέφυρα, άπροι τοίχοι, ένας σκύλος μās γαύγισε, μιá στροφή κ' ένα φρενάρισμα. "Ένα χωριό σκοτεινό κ' ήσυχο. Μερικά παράθυρα φωτισμένα, μιá περίπολος, που πήγαινε μ' άργó βάδισμα. "Ένας φαντάρος φάνηκε στά φανά-

ρια του αυτοκινήτου. "Η βαλίτσα μου κι' ó γυλιός μου που' πήρα από τó πίσω μέρος. "Στεκόμουνα εκεί όρθιος και φορτωμένος και προσπαθούσα να καταλάβω αυτό τó καινούργιο, τó διαφορετικό, που δίναν όλα μαζί, ό,τι υπήρχε κι άποτελούσε τήν άτμόσφαιρα εκείνη, που δέν είχα ξαναζήσει. Χαρά και φόβος και περηφάνεια, άλλα και κάτι άλλο, κάτι σαν αυτό που αισθάνεται τó μικρό παιδί, όταν συναναστρέφεται με μεγάλους και νοιώθει να τó βλέπουν κι αυτό μεγάλον.

"Ήθελα, αν ήταν τρόπος, να πάρω τó πιστόλι μου και να τούς δείξω ότι ξέρω και σημαδεύω πολύ καλά, να πάω τώρα κι όλας άμέσως σε ένεδρα, εν άνάγκη και μόνος μου, ή να μιλήσω για μάχες πολύνεκρες που ποτέ δέν είχα ζή-

σει. Πολύ θά 'θελα κάτι να κάνω ήρωικό κι άνάλογο με τó περιβάλλον.

—«Έλατε μαζί μου να σας οδηγώ....»

Μιά μεγάλη σκηνή, ένα ξύλινο σκαμνί που βρήκα και κάθισα, ένα γραφείο, ένα κρεβάτι έκστρατείας και διάφορα άλλα που στο φώς τής λάμπας έδειχναν όλα πράματα καμωμένα ειδικά για άντρες, για ήρωες, ξένα έντελως σε μένα.

"Απέναντί μου ó Διοικητής με καλωσώριζε. "Ένα σοβαρό αδύνατο πρόσωπο, που δέν φαινόταν να έχει καμμιά ιδιαίτερη έκφραση, άνάλογη με τήν περίσταση, όπως τουλάχιστον τήν ένοιωθα έγω εκείνη τή στιγμή.

—«...Νά έχετε ύπ' όψη σας πώς όλες οι σφαίρες δέν σκοτώνουν. "Άλλοίμονο αν κάθε σφαίρα που έπεφτε σκότωνε κι από έναν... Οί στρατιώτες μας είναι πολύ καλοί, δοκιμασμένοι, και ξέρουν τή δουλειά τους. Δέν θά δυσκολευθεί-

τε... Αύριο θά προωθηθείτε στόν 3ο λόχο....»

Ρούχα χακί, μυρωδιά από πετρέλαιο, κρύο, έξω σκοτάδι κ' ήσυχία. "Ένας άνθυπολοχαγός ήρθε να με πάρει να με ταχτοποιήσει «γι' άπόψε». Βγήκαμε, εκείνος πρώτος κ' έγω από πίσω, με τά μπαγάζια μου και τή σαστιμάρα μου. Μιά άλλη σκηνή όμοια, άλλα πρόσχαρη. Χαμογελαστά πρόσωπα συναδέλφων, εύχες, κονιάκ, κι άλλο τσάι—φάγατε;

—Ναι είχα φάει στην πόλη—κουβέντα που είχε πολλά στοιχεία σουρρεαλισμού—οικειότητα σε πληθυντικό άριθμό.

—"Άγγελιδη, στρώσε να πλαγιάσει, θά είναι κουρασμένος από τó ταξίδι. Χασμουρητά.

—Καληνύχτα σας.

—Καληνύχτα — κουκουλώθηκα ως τó κεφάλι κ' έτρεμα χωρίς να κρυώνω. Δέν νύσταζα, ούτε ήμουνα κουρασμένος, άλλα ήθελα να δω τώρα έκ τών ύστερων όλα όσα έζησα.

"Ο Διοικητής φαίνεται καλός άνθρωπος. Μ' άρέσει έδω. Πώς

ΑΝΤΩΝΗ Ι. ΠΡΟΚΟΥ

ΠΡΟΜΗΝΥΝΑ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

"Ο άγέρας του παπα άνασήκωσε τó ράσο, Δράκος απ' τίς έληές φυσάει, σηκώνει σκόνη, στόν κήπο τήν ουρά του άνοίγει τó παγώνι, φίλοι μου, έγω σκαρώνω στίχους—να γελάσω!

Χτές είταν με τή μουσελίνα (χτές άκόμα), κ' είνε τά γιασεμιά στόν κόρφο της ριγμένα: κ' είταν υγρά τά μάτια—κ' είταν άνοιγμένα τά μυστικά που άνθίζανε φιλιά στο στόμα.

"Άχ, τά κορίτσια τώρα έρήμωσαν τó δρόμο, τó άσωτο μάκρος κλαίει τά χτεσινά τους γέλια: πά'τε μου τή φωνή, τηλεγραφοί και τέλια, να πάω να παίξω τάβλι με τόν "Αστυνόμο...

τó λένε τó χωριό; —"Ένα σωρό σκέψεις άνακατωμένες, χωρίς κανένα συμπέρασμα, πολλές άπορίες και ή άίσθηση πώς κάτι τó σοβαρό συμβαίνει.

Μεγάλη ύπόθεση τó χακί και μεγαλύτερη ό πόλεμος! "Ορίστε τώρα έγω, έδω, ξαπλωμένος με τά ρούχα μου και τά παπούτσια μου, κάτω από αυτή τή σκηνή, με καινούργια πρόσωπα που ούτε τά ξέρω κι όμως τά άγαπώ κιόλας κ' είμαι βέβαιος πώς μ' άγαπούν κι αυτά. Παίρνω μιá βαθειά άναπνοή, τεντώνω τά πόδια μου και χουχουλίζω τά σκεπάσματα που'ναι πολύ κοντά, σχεδόν άκουμπούν στο πρόσωπό μου. Κ' εκείνα πάλι στέλνουν πίσω σε μένα τήν άνάσα μου ζεστή—ζεστή.

—«Είναί τόσα πολλά που έχουμε να δούμε έδω, ψιθυρίζω στόν έαυτό μου, ώστε πρέπει να ζυπήσεις νωρίς και να 'σαι ξεκούραστος». Κλείνω τά μάτια μου και τó μυαλό κι άποκοιμóμαι. Αύριο να γράψω στίτι.....

Οί άλλοι συνεχίζουν χαμηλόφωνα τήν κουβέντα τους.

Καί πάλι μέσ' απ' τή δειλιγή ἀχλή, όπου είναι μισοβυθισμένη ή «Κίχλη», ἀκούει ὁ Ὀδυσσεύς ἀπό τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἄλλης φωνῆ: «Ὁ Ὀδυσσεύς, ὦ νοσταλγὲ τῆς ἐπιστροφῆς, τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ φωτός. Καθώς περνοῦν τὰ χρόνια, οἱ κινδύνοι τοῦ φωτός γίνονται πῶς μεγάλοι. Ἐνας ἄνθρωπος πάει νὰ κοιτάξει τὸν ἥλιο, σὲ λίγο χάνεται μέσ' στὸ σκοτάδι. Ὁ κόσμος ἀδειάζει σιγά σιγά σάν τὸ φεγγάρι. Τὰ λαμπερὰ περιβόλια μαραίνονται. Καί τὰ παιδιά, πού ὡς τὴν ὥρα κάνουν μακροβούτια σάν ἀδράχτια, δὲν πρόκειται νὰ γυρίσουν πίσω: φτάνουν στὰ χαλίκια τοῦ βυθοῦ μὲ τὰ γυμνά τους σώματα κατεβαίνοντας σάν ἄσπρες λήκυθες. Ὅλα δύουν: τὸ φῶς λιγοστεύει, τὸ σκοτάδι πάει νὰ νικήσῃ! ὅσο τὰ χρόνια περνοῦν, κουβεντιάσεις μὲ λιγότερες φωνές. Ποιὸς θὰ γλιτώσῃ, ποιὸς θὰ σωθεῖ!

Κανείς δὲν πρόκειται νὰ σωθεῖ τελικά. Ὅλοι παλαίουν γιὰ τὸ φῶς, ὅλοι παλαίουν γιὰ τὸ Ἥλιο, γιὰ τὴ Δικαιοσύνη, γιὰ τὸν Ἄνθρωπο. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ εἶναι πάλι, δὲ εἶναι νίκη. Τὸ φῶς εἶναι κάτι ἀκατανόητο χωρὶς τὸ σκοτάδι. Ὑπάρχει πάντα ἕνα φῶς ἀγγέλων καὶ ἕνα φῶς δαιμόνων, φῶς ἀγγελικὸ καὶ «αἰῶρο» φῶς...»

Καὶ ὁ συγκεχυμένος χρησμός ἐξακολουθεῖ: «Ἀπὸ παντοῦ ὡστόσο ἔρχονται μηνύματα ἀγάπης ἀπὸ παντοῦ ἀναδύεται ἡ Ἀγάπη».

«βγαίνει ἀπὸ τὸ κῦμα δροσερὸ κλωνάρι στολισμένο στάλες»
 χρειάζεται ἡ ἔντονη ἐλπίδα, γιὰ νὰ σταθοῦμε καλά

«ὄποιος ποτέ του δὲν ἀγάπησε, θ' ἀγαπήσῃ
 στὸ φῶς»

Ἀπότομα, ὁ χρησμός, πού ἔλιπε τόσο πολὺ, συμμαζεύει τὰ φτερά του καὶ ἀρχίζει νὰ φοβᾶται γιὰ τὴ διάρκεια:

«Καὶ εἶσαι
 σ' ἕνα μεγάλο σπῆτι μὲ πολλὰ παράθυρα ἀνοιχτά. Δὲν ξαίρεις, πού νὰ κοιτάξεις πρῶτα; φοβᾶσαι μήπως φύγουν τὰ πεῦκα καὶ τὰ καθρεφτισμένα βουνά: ὁ χαροῦμενος καὶ φωτεινὸς κόσμος. Φοβᾶσαι, πῶς θ' ἀδειάσουν τὰ μάτια σου ἀπὸ τὸ φῶς τῆς μέρας». Ὅτι εἶναι τόσο ὠραῖο, διαρκεῖ τόσο λίγο. Γι' αὐτό, πού διαρκεῖ τόσο λίγο, ἀξίζει νὰ παλέψῃ ὁ ἄνθρωπος...

Τὸ ποίημα ἔρχισε μὲ μιὰ «εἰκόνα» πού μετουσιώθηκε σὲ ὄραμα φθορᾶς τῶν πραγμάτων, συνεχίστηκε σάν ἕνα «δράμα» φθορᾶς τοῦ Ἄνθρώπου καὶ συμπληρώνεται τελικά σάν μιὰ «δραματικὴ ἀναζήτηση» τοῦ φωτός, πού λίγες μονάχα στιγμές, εὐτυχισμένες στιγμές τῆς ζωῆς μας, θὰ τὸ δοῦμε ἀσκίαστο καὶ ἀγνό, γιατί ἡ ζωὴ φθεῖρει πάντα αὐτὸ τὸ φῶς, πού τὸ ἀνασταίνει ἐπίμονα ἡ νοσταλγία μας. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα περιέχει ἡ καθαρὴ οὐσία τῶν ποιημάτων τῆς «Κίχλης», ὅταν αὐτὰ ἀποκαθάρθουν ἀπ' ὄλες τὶς γκροτέσκες καὶ τὶς φανταζιστικὲς κρεατοελιές, πού κόλλησε ὁ ποιητὴς στὸ μῦθο, μὲ τὴν ἰδέα, ὅτι ἔτσι, μὲ τὶς ἐκπυροσκοροτήσεις τῶν *surprises*, σπάνει τὴ θηλυκὴ ἴσως, ἀγνή λυρική ὄμως αἴσθησις πῶς πολεμάει τὸ «ρομαντισμό».

Τὸ ποίημα δείχνεται τελικὰ ἀταίριαστο. Γιατί ὁ ποιητὴς δὲν κατόρθωσε νὰ προσαρμόσῃ στὴν πραγματικότητα τῆς σκηνοθεσίας πού διάλεξε ἕνα συνεπὲ μῦθο καὶ νὰ πεῖ συγχρόνως ὅσα τελικὰ φαίνονται, ὅτι σάν κεντρικὸ αἶσθημα ἤθελε νὰ ἀναπτύξῃ. Ἄν φαίνεται, πῶς κύριο μέλημα τοῦ ποιητῆ εἶναι ἡ ἀ γ ω ν ῖ α γ ι ἄ τ ὸ φ ῶ ς, γιὰ τὸν Ἄ ν θ ρ ω π ο, γιὰ τὸ Δ ι κ α ι ο σ ὺ ν η, τότε εἶναι πολὺ κακό, ὅτι δόθηκε τόση αὐτάρκεια στὰ δύο πρῶτα ποιήματα:

Σαναγουρίζουμε στὶς ἐντυπώσεις πού μᾶς ἔδωσε τὸ γ' ποίημα. Ὁ ποιητὴς μετανιώνει καὶ πνευματοποιεῖ τὰ στοιχεῖα Ἐληνηρας, Ὀδυσσεύς, «Κίχλη». Προκύπτει ἀπ' αὐτὰ μιὰ ὁποιαδήποτε «φιλοσοφία» γιὰ τὸ φῶς, γιὰ τὸν ἥλιο, γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο...

Παρατηρῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅτι ἀνεύρηρα, πολλὰ «μεγάλα λόγια» ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο τόσο στενόν, ὅσο ὁ στίχος τοῦ τρίτου ποιήματος. Τώρα στεναχωρεῖμαι. Καὶ θέλω νὰ πλησιάσω πῶς κοντὰ, ἔχω κάποια προαισθήματα. Προσέχω καλύτερα. Ὁ ποιητὴς τοποθετεῖ τὸν Ἐληνηρα στὸν Ἄδη σάν ἕνα πραγματικὸ νεκρὸ, πού νοσταλγῇ τὴ ζωὴ,

Τοποθετεῖ τὸν Ὀδυσσεύς σάν μιὰ συμβολικὴ μορφή τοῦ κάθε «γυρισμοῦ», τοῦ κάθε νόστου. Πιὸ πέρα ὅμως μ' ἕναν ἀπροσδόκητο σ υ μ φ ω ρ μ ὀ, μὲ ποιητικὴ ὀδεια—σημειο ἀδυναμίας—τὴν τάση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸ γυρισμὸ καὶ τὴν τάση τοῦ νεκροῦ γιὰ τὸ φῶς τὶς συναίρει σὲ μιὰ τ ἄ σ η τ ο ὺ ἄ ν θ ρ ω π ο υ γ ι ἄ τ ὸ φ ῶ ς! Ἡ τελευταία αὐτὴ τάση προβάλλεται στὸ σύμβολο «Κίχλη», τὸ μισοβυθισμένο καράβι. Ἄλλ' ἂν τὸ μισὸ βυθισμένο σιὸ σκοτάδι τοῦ βυθοῦ καράβι νοσταλγεῖ τὸ φῶς, ἐνῶ τὸ ἄλλο μισὸ λούζεται στὸ αἰώνιο φῶς, καταλαβαίνει κανεὶς τώρα καθαρὰ, πῶς ἀπὸ ἕναν ἀδόκητο συμφυρμὸ τῶν συμβόλων, πού ἀναφέραμε, φτάνει σὲ μιὰ ψυχρὴ ἀλληγορία: τὸ βυθισμένο μέρος τοῦ καραβιοῦ τείνει πρὸς τὸ φῶς, ἐκινεῖται! Καὶ πῶς πέρα, ὁ ποιητὴς φεύγει πρὸς τὴν καθαρὴ ἀφηρημένη νόση, ὅταν λέει, πῶς ἡ ζ ω ῆ ἢ μ α ς ε ἶ ν α ι μιὰ «Κίχλη» σκοτεινὴ πού τείνει στὸ φῶς, ἕνας νεκρὸς πού ζητάει τὸ φῶς τῆς ζωῆς, ἕνας Ὀδυσσεύς πού θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ σπῆτι καὶ—ἔδω τὸ πρᾶγμα καταντάει ἀπίστευτο—τ ὸ σ π ῆ τ ι εἶναι τὸ φῶς! 1) Α=Β, Β=Γ, ἀρα Α=Γ! Ἀλλὰ ἰδοὺ ὅτι καὶ Γ=Δ: ἡ μαθηματικὴ φιλοσοφία τοῦ ποιητῆ συνεχίζεται: τὸ σπῆτι τοῦ Ὀδυσσεύς εἶναι τὸ φῶς καὶ τὸ ἀβύθιστο μέρος τοῦ καραβιοῦ εἶναι πάλι τὸ «ἀγγελικὸ» φῶς...

Τὴ φιλοσοφία, Θεέ μου! τί γυμνές ἔννοιες, ἀφηρημένες, καὶ ὅσο ἀσυμβίβαστα συμβιβάζονται. Γιατί; Πιστεύω γιατί ἀντιπροσωπεύουν καὶ ἀλληγορίες καὶ ὄραματα καὶ προβολές τῆς ψυχῆς καὶ δχι ἀγωνίες, δχι πνευματικὰ βλήματα μιᾶς προσωπικότητας, πού τὰ ἔχει ζ ἦ σ ε ι προηγουμένως. Ὁ Σεφέρης «βλέπει» τὴ ζωὴ σάν «εἰκόνα» φθορᾶς (στὸ «σπῆτι»), σάν «δράμα» παρακμῆς (στὸν «Ἐληνηρα») καὶ τὸ μόνο πού «τραγουδεῖ», πού θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ τραγουδήσῃ εἶναι ἡ πάλι ἀνάμεσα στὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι, ἀλλὰ μὲ πόσα παράσιτα, μὲ πόσες ἐμπλοκές, πόση δυσαρμονία τὸ ἐπιχειρεῖ! Ὅτι ἀκόμα οἱ τελευταῖες νότες τοῦ δοκιμαζόμενου τραγουδιοῦ, πού θέλουν νὰ δώσουν τὸ σινιάλο τοῦ κινδύνου τῶν σπανίων στιγμῶν τοῦ φωτός, βγῆκαν ἀπὸ κάτι, πού τὸ εἶδε μέσα του ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ἔχασε, ἀλλὰ ἀποτελοῦν τέχνασμα τῆς διάνοιας, ἡ ὅποια προσπαθεῖ νὰ δώσει ζωντανία καὶ δραματικότητα στὸ σεληνιακὸ τοπίο τῆς πάλης τοῦ σκοταδιοῦ μὲ τὸ φῶς...

Καὶ, σὲ τελευταία ἀνάλυση; μὲ ποιὸ φῶς; τί μπορεί νὰ περιέχει σάν θετικὴ οὐσία αὐτὴ ἡ μεγάλη λέξη, πού δὲ δίστασε νὰ τὴν τολμησῃ ὁ ποιητὴς; Ποιὸ εἶναι τὸ φῶς, πού ζητάει ὁ Ἐληνηρας νεκρὸς, ποιὸ εἶναι τὸ φῶς πού ζητάει ὁ Ὀδυσσεύς μεσ' ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν βασιλείων τοῦ Σκοταδιοῦ καὶ τοῦ Θανάτου, ποιὸ εἶναι τὸ φῶς, πού λούζει τὸ ἀβύθιστο μέρος τῆς «Κίχλης»; μόνο μιὰ ἀόριστη ἀλληγορία μπορεί ν' ἀπαντήσει σὲ ὅλα αὐτὰ, νὰ δώσει τὸν κοινὸ παρονομαστή: τὸ φῶς εἶναι τὸ φῶς! Ἡ ταυτολογία ὅμως αὐτὴ δὲ λέει τίποτε, καὶ ἐκεῖνο, πού παραμένει βέβαιο, εἶναι, ὅτι ἡ ἀλληγορία τοῦ φωτός προσφέρεται ἄνευ περιεχομένου καὶ ὅτι τὸ μόνον περιεχόμενο πού δίνεται εἶναι ἡ τριπλὴ καὶ ἀσυμβίβαστη ἔννοια τοῦ φωτός, στὸ ὅποιο ἀπευθύνεται ὁ ποιητὴς χωρὶς νὰ ἔχει ἐκαθαρίσει ὀριστικά, ἐσωτερικά, πνευματικὰ τὸ ὄραμά του καὶ τὴν πίστη του.

Κατ' αὐτὸν ἢ κατὰ τὸν ἄλλο τρόπο εἶναι αὐτὴ μιὰ ποίηση φιλοσοφική; Προέχει σ' αὐτὴ ἡ ἀνάγκη νὰ ἐκφράσῃ τὴν πνευματικὴ του θεώρησι γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ μοῖρα του ὁ ποιητὴς; Μόλα τὰ τόσο φανερά ἐκαθαρισμένα φιλοσοφικά ἴχνη τῆς «Κίχλης» δὲν τὸ ὑποστηρίζω. Ὁ Γ. Σεφέρης φιλοσοφεῖ πολὺ στοιχειώδεια καὶ ἀδέξια. Ἡ ἔπαυλη «Γαλήνη» τοῦ Πόρου, μὴ τὸν ποιητικὸ συγκρητισμὸ τῆς μετ' ἡμᾶς μισοβυθισμένης «Κίχλης», δὲν εἶναι πηγὴς γιὰ ἐξαιρετικὲς φιλοσοφικὲς ἐμπνεύσεις. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ φιλοσοφία, πού σκαρῶθηκε, δὲν ἔχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος μιὰ ἐσωτερικὴ γραμμὴ, πού θ' ἀναχωροῦσε ἀπὸ τὴ βαθύτερη ἀδιάρετη ψυχὴ. Ὁ ποιητὴς μας εἶναι ἕνας μεσογειακός, πολὺ ὀλίγο δημιουργικὸς ονειροστοχαστής, παίζει μὲ τὶς ἔτοιμες ἰδέες ὅπως τύχει, καὶ κάποιες στιγμές τὶς παίρνει στὰ σοβαρὰ καὶ ἐπιθυμῇ νὰ τὶς τραγουδήσῃ σάν πηγαιές, σάν ἀναγκαῖες γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Μὰ σ' αὐτὸ ἀπάνω ἀποτυχάνει ἀνεπανόρθωτα; κανένας ἐσωτερικὸς παλμός δὲν τὶς ζωντανεύει, παραμένουν λέξεις, συνθήκη, ἀλληγορίες.

Ὁ Σεφέρης εἶναι ἕνας ποιητὴς τοῦ συγκεκριμένου τῶν ἰδεῶν, καὶ ἕνας ποιητὴς τοῦ συγκεκριμένου τῶν εἰκόνων. Ἐνας μεσογειακός. Καὶ παρ' ὅλη τὴν προσπάθεια μουσικῆς ἀπόδοσης ἀπὸ τὴ μεριά τῆς συγκρότησης τοῦ λόγου πρὸ πάντων, στὸ τρίτο

1) Βλ. Γ. Σεφέρης: «Ἐνα γράμμα γιὰ τὴν «Κίχλη»: «Θὰ ἤθελες νὰ ὀνομάσουμε αὐτό, τὸ δικό του σπῆτι, τὸ φῶς;» Περιοδ. «Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρησις» τεύχ. Ἰουλ.—Αὐγ. 1950 σελ. 501β.

ποίημα, παραμένει ένας κλασικός. Κυριαρχείται από τη λογική ακολουθία, από το συγκριμένο νόημα, που παραμένει τέτοιο μόνο το έντεχνο σκόρπισμά του μέσα σ' ένα λεκτικό φαινομενικά έλλειπτικό και άναρχο. Κατά τη σύσταση του ποιητικού λόγου, ακόμα η ποίηση του Σεφέρη είναι βαθύτατα λογική. Και άπορά σήμερα πώς καταναλώθηκε τόσος κόπος και τόσος χρόνος για να πεισθεί ο Κ. Θ. Τσάτσος, ότι σ' αυτή επικρατεί η αισθητική λογική και να πεισθεί ο Γ. Σεφέρης, ότι χρειάζεται πάντα στην ποίηση η στερεή βάση του έλλογου στοιχείου. Γιατί η ποίηση του Γ. Σεφέρη, επαναλαμβάνω, είναι άπόλυτα νοικοκυρεμένη. Μόνο, που δεν είναι σαφής. Και είναι άσαφής όχι από άποτοχεμένη επίδιωξη σαφήνειας, αλλά από θελημένη επίδιωξη άσάφειας. Είναι ποίηση ύπαιικτική. Ούτε άποτέλεσμα ενός καθαρού αισθητικού πλέγματος εικόνων μεταφορικών, που άνθίζουν αυτόδύναμες και αυτόρκες ή μιά παράλληλα στην άλλη. Ούτε μουσική με την έννοια των φθογγικών άρμονικών άνταποκρίσεων, που πάνε να ύπειθυμίσουν μιά άλλη πραγματικότητα, για την όποία η λογική των ανθρώπων προδίδει άτέλεια. Για να είμαι πιο σαφής έδώ θα παραθέσω ένα κείμενο από την ποίηση του Έλύτη, που είναι ο αντίπεδός του Γ. Σεφέρη (άν και όχι άκριβώς, γιατί και σ' αυτόν η κυριαρχία της εικόνας επίδιώκει την ύποβολή κάποιου, φευγαλέου έστω, «νοήματος»):

**Πυρόξανθο μαστίγωμα. Πούπουλα έκτυφλωτικά
σά στροβιλίζονται μέσα στ' άλώνια
κι ο άνεμος τά λυμάνεται με θυμωνίες, που κρύβονται από τη μο-
νομαχία του ήλιου
όταν άρχίζει στα ξανθά κεφάλια των πρωτόβγαλτων περιπετειών.
Αίμα στην πράξη αυτή, αίμα στις πράξεις μας, στις καλύτερες
άφες του γήινου κόσμου αίμα.**

Άλλά οι σίχοι του Τ. Βαρβιτσιώτη, που είναι ένας άμετάπειτος στο φαναισμό του όπαδός του πρώτου *Eliard* (και του *Kevedy*, που γράφει σήμερα.. ήθολογικά μυθιστορήματα όπως το τελευταίο του «*Le livre de mon Bord*») είναι κατά πολύ άγνότεροι στην ταχυδακτυλουργία εικόνων:

«Ένα πέπλο βουτηγμένο στη δυστυχία — δίχως άνταύγειες — μιά νύχτα πυκνή, που τη ριγώνουν άστραπές — άδειο το φώς της λάμπας και οι σκιές — που κινδυνεύουν στην άκρια κάθε φύλλου — όταν άγγιζόμαστε τη γαλήνη με τις γαλάζιες πτυχές — των ήμερών τά δάκρυα — που λάμπουν πάνω στο χρώμα — άφήνοντας τον ύπνο μας στη σκόνη του ήλιου» (Έγκαρτέρηση).

Στά δύο τελευταία ποιητικά δείγματα βρισκόμαστε όπωσδήποτε σε περιπτώσεις πραγματικής αισθητικής λογικής. Κι όταν άκούω, τó περίφημο δημοτικό τραγούδι, που άναπτύσσει τον έρωτικό τον πόθο και τη μαγική δύναμη του πόθου με τους σίχοις:

**Κόκκινα χείλη φίλησα κ' έβαψα τά δικά μου
και με μαντήλι τά σουρα κ' έβαψα τó μαντήλι
και σε ποτάμι τά πλυνα κ' έβαφε τó ποτάμι
έβαψ' ή άκρη του γιαλου κ' ή μέση του πελάγου
έβαψε κ' ένα κάτεργο κ' ένα όμορφο γιαλοδλι**

και πάλι δε συμφωνώ, ότι ή πορεία του ποιήματος αυτού πραγματοποιείται με την αισθητική λογική. Γιατί έδώ οι σίχοι που άναδιπλώνονται, δίδουν κάτι έντελώς διαφορετικό: μιά άρχαϊκή ή αισθητοποίηση του γυμνού σίχου «κόκκινα χείλη φίλησα»

1) Βλ. Γ. Σεφέρη «Διάλογος πάνω στην ποίηση», στις «Δοκιμές» σ. 118. Στά 1939 (τέτοχος 4ο 'Ιουλ. - Αύγ. του περ. 60. «Μακεδονικές Ημέρες» τ. 84) είχα ύποσχεθί, ότι θα έκαιρνα κάποια θέση στο «διάλογο» για την οσία της ποίησης άνάμεσα στον ποιητή Γ. Σεφέρη και τον καθηγητή Κ. Τσάτσος με βάση τά κείμενα, που είχα στη διάθεσή μου από τότε, τιμητικά σταλμένα. Είπα τότε άπλως, ότι «θα μελήσω να διασχίσω τó ζήτημα και λοξοδρομώντας άνάμεσα από τά δεδομένα των δύο άντιπάλων γυμνών». Αυτό έπιχειρώ σήμερα, που μου δίδεται εύκαιρία, σύντομα πολύ.

με την ιδιάζουσα στην άρχαϊκή ποίηση — ή όπως τη λένε άλλοιώς, δημοτική — επαναληπτική άναδιπλώση της εικόνας από άδυναμία γιά κλασική πύκνωση. Και πρέπει ν' άρχίσουμε να διαστέλλουμε σαφώς τον άρχαϊκό τρόπο της «επανάληψης» (της ίσοδύναμης έδώ της έντεινόμενης, άλλοθι) από την όλοτελα «δ λ ο γ η» (και μοναχα ύπό τó κράτος της συγκίνησης συνεχόμενης) πραγματικά ο υ ν ε ι ρ μ ι κ ή ή παρέλαση των εικόνων της μοντέρνας ποίησης όπως τη δείξαμε στον Έλύτη, στον Βαρβιτσιώτη, Λοιπόν, ή έκφραση στους σίχοις «κόκκινα χείλη φίλησα» κ.έ. δεν είναι συνειρμική συνειρμός εικόνων ύπάρχει μόνο στη «μοντέρνα» ποίηση, που ξεκινάει από την τάση να δώσει «σίγματα» του ύποσυνειδήτου, που ξαίρει μόνο τη γλώσσα του. Ονειρου, που ξαίρει μόνο τη γλώσσα των εικόνων. Η θεωρία του Γ. Σεφέρη ότι στους παραπάνω σίχοις ύπάρχει συνειρμός εικόνων φαίνεται σ' έμάς άκροσφαλής. Άλλά ούτε και ή θεωρία του Κ. Τσάτσου, ότι ή σύνδεση σ' αυτός τους σίχοις μπορεί να έχει κάποια λογικότητα 1).

Άλλά, *revenons à nos moutons*. Η ποίηση του Γ. Σεφέρη σε πολλά σημεία, όχι πάντοτε, προσφέρεται μέσ' από έναν εϊρμό ύπαιικτικό. Και αυτό δεν έχει καθόλου την έννοια της «αϊθητικής» νόησης. Η διατύπωση είναι μόνον έλλειπτική και άν τó έλλειπον συμπληρωθεί και τά σύμβολα άπλοποιηθούν, τότε τίποτα τó «αϊθητικό λογικό» δεν ύπάρχει.

Όχι σπάνια ή έλλειπτικότητα δημιουργεί την έντύπωση χάους. «Η γλυφή γέψη της γυναίκας, που μαμαρώνει τó φυλακισμένο»: ε ν κ α τ α λ α β α ί ν ο υ μ ε ι. Άν όμως συμπληρωθεί τó νόημα, άν μάθουμε γι α τ ι «γλυφή γέψη», π ο ι α ς «γυναίκας», γι α τ ι «φαρμακώνει», π ο ι ο ν «φυλακισμένο» τότε που θα βρεθεί ή αισθητική λογική;

Και προσφέρεται, ακόμα, ή ποίηση αυτή της «Κίχλης» μέσ' από σύμβολα πλασμένα για άτισμική ή χρήση και γι' αυτό σκοτεινά. Ποιός καταλαβαίνει τι σημαίνει ό σίχος:

στο φεγγάρι τάγάλατα λυγίζουν κάποτε σαν τó καλάμι Η άν τó σύμβολο «τάγάλατα» δεν τó έξηγοσε τελευταία ό ίδιος ποιητής: «Η πρέπει να ταυτίσουμε την αισθητική λογική με την ύπαιικτικότητα, την άτελη διατύπωση, την έλλειψη πληρότητας, τη σκόπιμη άσάφεια; Δέ θά τó παραδεχτώ». Άλλά δεν είναι μόνο ή άνέλιξη του ποιήματος, που δεν προχωρεί κατά την αισθητική λογική. Η ίδια παρατήρηση διατρεί τή δύναμή της και προκειμένου για τή συγκρότηση της οικοδόμησή του. Και όχι μόνο ως προς τά θετικά έρείσματα που ό ποιητής δανείζεται από την πραγματικότητα (σπίτι, παραλία με καφενεδάκι, «Κίχλη») όπάρχει έτερογένεια, αλλά και στη συνέχεια του μετουσιωμένου νοήματος, με τó όποιο τά έπενδύει ό ποιητής.

Και ή μελέτη της σύστασης των «εικόνων» στην «Κίχλη» θά είναι ξεχωριστά χαρακτηριστική. Και πρώτα: εικόνες π λ ή ρ ε ι ς είναι αυτές, που συνιστούν τά τρία ποιήματα, τó καθένα ξεχωριστά. Έπειτα, όταν την εικόνα τη θεωρήσουμε όχι

1) «Έβαψε δεινά τήν ύπόθεση της κατανόησης της δημοτικής μας ποίησης ό «δειμνησος» Γ. Άποστολάκης, που άποπειράθηκε να την έξηγήσει με λογικές άνταποκρίσεις μορφής και περιεχομένου, τις όποιες γνωρίζει μόνο ή «κλασικορομαντική» ποίηση. Ο Γ. Άποστολάκης ύπέφερε από μιά μόνιμη στόμωση των όδων, που άγουν στην κατανόηση του δημοτικού τραγουδιού (που είναι άποκλειστικά άρχαϊκό τραγούδι) και του μοντέρνου τραγουδιού, τó όποιο κορόιδευε όραία, γιατί όραία δεν καταλάβαινε άπ' αυτό γρυ: ότι αυτό δίνει τó μύθο της άδιαίρετης ψυχής, ότι αυτό άποτελεί κατάκτηση των χρόνων μας άνάλογη με την άνακάλυψη της Άμερικής — και κορόιδευε και γελούσε όραία.

Η στιγμή είναι κατάλληλη για να έκφράσουμε την άπορία μας για την «έλληνικότητα του πνεύματος», που ζητείται από τά φτωχά έξαίσια άρχαϊκά τραγούδια μας, τά όποια έχουν βέβαια έλληνικότητα — τί άλλο; — αλλά όχι ποτέ «πνεύμα» έλληνικό, ούτε «ωραίοτητα» έλληνική, άφου ή ωραίοτητα των δημοτικών τραγουδιών μας, σαν άπλότητα έσοχη, σαν ζωντανία, είναι χαρακτηριστική όλων των άομάτων όλων των λαών που έπαυσαν να είναι πρωτόγονοι για να είναι μοναχα άρχαϊκοί, και άφου τó έλληνικό «πνεύμα» δεν είναι μιά μεταφυσική πεμπουσία, αλλά μιά ιστορική και γι' αυτό ζωντανή, άνανεωτική έννοια, ύποκειμένη σε διασταυρώσεις κάθε φορά γόνιμες. Και σήμερα είναι πνεύμα, μαζί: μεσογειακό, πλαστικό και δυτικοχριστιανικό, θηλ. έσωτερικό, όπως ΔΕΝ ήταν στην άρχαίοτητα. Δέ μπορούμε να μιλούμε για «έλληνικότητα» και σύγχρονα να γράφουμε μαζί με τó Φραγκίσκο της Άσίζας «ό άδερφός μου ό άνεμος», δηλ. να πραγματοποιούμε μιά «μυστική» φυσιολατρία. Γιατί, τότε γελούμε τον έαυτό μας;

πειά σαν «είδος», αλλά σαν αισθητικό μέσον, σαν ένα είδος γλώσσας, χωρίς τη χρήση της οποίας ποίηση δεν υπάρχει, διακρίνουμε: εικόνες κλασσικές ολοκληρωμένες, εικόνες κλασσικές έλλειπτικές 1): εικόνες, τέλος, που αναπαυτικά κυλούν σαν «παρομοιώσεις». Δε βρίσκω άλλον τρόπον για να εξηγήσω τα τοπία της «έπικης άμεριμνησίας», τις μακρές παρομοιώσεις σ' ένα κείμενο της νευρικότητας του «Ελπήνορα» και της ανάτασης του τραγουδιού της «Κίχλης» (δηλ. του γ' μέρους), έκτος από την άποψη της ποιητικής να σκοτώσει το ίδιο με το άνομοιο. Ολόκληρο το ποίημα είναι ο θρίαμβος της ετερότητας, ή βασιλεία της ντισσονάντας σιδ πλέγμα των εικόνων.

Οι μεταφορικές εικόνες ή αυτό που λέμε σύντομα: μεταφορές, δεν είναι σε συχνή χρήση σ' αυτή την τόσο κυριολεκτική ποίηση. Και ακόμα σε λιγότερη χρήση ή και σε παντελή άχρηστία φαίνεται το τολμηρό εκείνο είδος της μεταφοράς, που την έχουν ονομάσει «κατάχρηση», όπου ή «σύλληψη» υπερβαίνει και την πιο καλλιτεργημένη, αλλά πάντοτε φυσική προσδοκία, για να προχωρήσει σε συνδέσεις που φαίνονται πλησιασμένες χωρίς το συνδετικό ύγρο της λογικής, άρα αισθητικής. Θα εξηγηθούν καλύτερα με παραδείγματα από «καταχρήσεις»:

Όταν κόπηκε ο λαιμός μιάς τέτοιας μέρας (Έλυτης)
 Γυμνή κάτω από τους άστερισμούς των σιωπηλών δέντρων
 Του ήλιου θύμηση θρεμμένη με των πουλιών τα κρύσταλλα (Βαρβ.)
 Του φεγγαριού τα μετάλλα
 Οι καπνοί των πουλιών
 Ποτάμια νέων παιδιών ποτίζουν τα χωράφια (Σφακιανιάκης)
 Βουίζανε τα χρώματα

Η ποίηση του Γ. Σεφέρη, κλασσική στην άφετηρία της, μόνο κατά επίφαση συχρονισμένη με την έλλειπτικότητα κάποτε των εικόνων, δεν άφήνεται στην τόλμη της «κατάχρησης» ούτε έχει στο βάθος της καλλιτεχνικής σκέψης του ποιητή μια δόση της θέσης, που περιμένει ή μοντέρνα ποίηση, στο είδος εκείνο των εικόνων, που ονομάζουμε με «μύθος», όπως βρίσκουμε στο Βαρβιτσιώτη:

Σε κάθε λουλουδι ένα βιολί.
 Άχτιδες ντυμένες χορεύτριες ήρθαν να πλύνουν το πένθος.
 ή σ' εκείνο, που ονομάζουμε «όραμα», όπως συναντούμε στο Σφακιανιάκη:

Ήλιε προσήλιε
 τα λευκά περιστέρια, που πέταξαν από τα χέρια σου
 το άλογο τρέχει στον κάμπο να προσφτάσει τον άνεμο.

Ο Γ. Σεφέρης άρνείται την αυτονομία, την ιδιαίτερη έσωτερική ζωή των εικόνων, και τις θέλει, όπωσδήποτε κλασσικορομαντικές, σαν ύπηρετικές, σαν άμορφες θεοραπαινίδες του ουσιαστικού λόγου. Γιατί το κέντρο της ποίησής του είναι ο ουσιαστικός λόγος. Πόσο άπλη είναι ή ποίηση αυτή μέσα στη μονότονη ύπαινωτικήότητά της, μπορεί να το δείξει κανείς, αν έπιμένει, από πολλές ακόμα μεριές.

Ότι ονομάζουμε «υπαλλαγή», μια άραία άταξία στη σύνδεση των έννοιών, δεν υπάρχει:

Τό ένταφιασμένο άρωμα του καλοκαιριού (Βαρβιτσιώτης)

Όυτε ή τρομακτική έκθρόνιση του ρήματος και ή γυμνή ουσιαστικότητα:

Όυσία από διάστημα και τρώμα (Θέμελης)

1) Παράδειγμα έλλειπτικής κλασσικής εικόνας:

Κι αυτούς, που άφησαν την παλαιστρα για να πάρουν τα δοξάρια και χτύπησαν το θελήματι κ ό μα ρ α θ ω ν ο δ ρ ό μ ο κ' εκείνος είδε τη σφενδόνη ν' άρμενίζει στο αίμα.

άπλότητα πουλιού κ' έκπληξη κρίνου..
 Λησμονημένα βλέμματα—τά λόγια—ό θάνατος (Βαρβιτσιώτης)

Ο Γ. Σεφέρης μεταχειρίζεται το υπερρεαλιστικό άσύνδετο, γιατί του φαίνεται «έλληπτικό»:

Ξέρεις πώς εκείνοι, που έμειναν σε γελούσαν
 το παραμίλημα της σάρκας, ο άμορφος χορός
 που τελειώνει στη γύμνια

και την ξεκάρφη, έπιρρηματική (έλιωτική) έκφραση, από συμπάθεια με κάθε θυσία

Και έλσα
 σ' ένα μεγάλο σπίτι με πολλά παράθυρα άνοιχτά
 τ ρ έ χ ο ν τ α ς (=και τρέχεις) από κάμαρα σε κάμαρα

δεν γνωρίζει όμως τις γραφικές άκρότητες, όπως οι ά κ έ φ α λ ε ς προτάσεις

Όταν εισδύει το μυστικό λυκόφως (Βαρβιτσιώτης)

Όταν ο άνεμος τρέχει έξω—γεμάτος φώτα

ούτε *tordre le cou* της σύνταξης, όπως

Ταξίδεψα τον ύπνο (Δημάκης)

Ένα πουλί, άραίο πουλί, χαμήλωσε τον ούρανο (Θέμελης)

Μέσ' από αυτόν τον κήπο των παραδειγμάτων θέλησα να δείξω έκτός από την άναμφισβήτητη έλλογη σύσταση της ποίησης του Σεφέρη, την άποφυγή κάθε τρόπου, που θα ένίσχυε την αυτόνομη ζωή της εικόνας, και την έπικράτηση πνεύματος αντίλογικού στη σύνταξη, στοιχεία ιδιαίτερα της μοντέρνας γαλλικής καλλιτεχνικής σκέψης.

* * *

Η έλλογη μόλη την έλλειπτικότητά της, ή ουσιαστική, ή άπλη αυτή ποίηση της «Κίχλης» δεν πιστεύει σταθερά στον έαυτό της, δεν κρατά μια έσωτερικά έδραιωμένη μόνιμη στάση. Άλλοτε παρουσιάζει ήθος συγκρατημένο και τότε πάντοτε εύγενικό, ποτέ βαρύν ή αντίθετα χαριτωμένο. Αυτή ή συγκράτηση όμως άλλάζει κάποτε, λυγίζει σε εϊρώνεια (με την έπαδδ της «Κίρκης»: «τα άγάλλα είναι στο μουσειο») και ξεχουρδίζεται πιο πέρα στο σαρκασμό με το φαιουτικής κατασκευής «τραγουδι» του ραδιοφώνου:

Άρωμα πεύκου και σιγή
 εύκολα θ' άπαλύνουν την πληγή
 που έκαμε φεύγοντας ο ναύτης
 ή σουσουράδα ο κοκοβιός κι ο μυγοχάφτης

Άδειασε το χρυσό βαρέλι
 ο γήλιος έγινε κουρέλι
 σε μιάς μεσόκοπης λαϊμό
 που βήχει και δεν έχει τελειωμό

για να ύψωθεί τέλος κατακόρυφα σε «ύψηλη» φιλοσοφία, που διαβαθμίζεται όμως σχηματικά και όχι από τον αυθόρμητο πίδακα μιάς βαθειάς πνευματικότητας. Κι αν όλες αυτές οι «μεταμορφώσεις» του ήθους συνδεθούν προς τις πιο παράξενες έναλλαγές της σκηνοθεσίας που περιγράψαμε παραπάνω, φτάνουμε τελικά στην έντύπωση, ότι ή «Κίχλη», όχι σαν άφετηρία, αλλά σαν άποτέλεσμα είναι ένας «μίμος», ένα ποιητικό άνάτυπο της ζωής, όπου ή πραγματικότητα και ή φαντασία μαζί παίζουν ένα τρελλά σοβαρό παιχνίδι.

Και διαθλάσεις *Laforque* γίνονται αισθητές και ένας *fantaisisme* στη σύσταση και ένας *modernisme* στην έκφραση συχνάζουν σ' αυτό το κέντρο.

...ποιητική ουσία», όμως αυτά π ο ί η σ η δέ θα είναι ποτέ. Θα είναι καλλιτεχνήμα-
ται, θα είναι αραβουρήματα, όμορφιές ίσως και πνευματικότητες, όμως ή ζωή θα λεί-
πει. Η ποίηση είναι κάτι περισσότερο από δουλειά, κάτι περισσότερο από καλλιτε-
χνική σκέψη, κάτι περισσότερο από ευαισθησία. Είναι μαζί όλα αυτά, αλλά και μια
προσωπική παρουσία και μια πνευματική άγωνία. Και αν ή μοντέρνα ποίηση είναι
προορισμένη να αντικαταστήσει την παλιά, θα τó πετύχει σ' εκείνες μόνο τις εύτυχι-
σμένες στιγμές, που θα επανέρχεται στο σταθερό της κέντρο, απ' όπου θα δικαιώνε-
ται ή ποίηση χωρίς προσδιορισμό: τήν προσωπική άγωνία. Η ποίηση είναι πρώτα ά-
νάγκη ψυχής κ' έπειτα αίσθητική νόρμα.

Τί είναι λοιπόν ή «Κίχλη»; **Ενα** ποιήμα αντίπροσωπικό, μία φωνή τής εποχής; Μιά διαμαρτυρία, ένας
πόνος για τόν Ήλιο που ξεχάστηκε, για τó φώς που ξεχάστηκε; Όχι! αυτά όλα εί-
ναι εκεί φανταχτερές κορδέλλες. Η «Κίχλη» είναι ένα μήνυμα έσωτερικό ή καλύτερα
μιά προδοσία. Ένας «μύθος» προσωπικός του ποιητή. Ο ποιητής εικονίζεται έδω να
περιστρέφεται σάν βίδα γύρω από δύο πιθανούς εαυτούς του. Φαίνεται, ό «διπλωμά-
της» ό εύγενής και συγκρατημένος, αλλά ό άνθρωπος αυτός έχει ένα μάτι που βλέ-
πει λοξά, ειρωνεύεται, σαρκάζει, έπειτα κουμπώνει τó φράκο, έπειτα γίνεται μιά μορ-
φή του Γκρέκο με τά μάτια προσηλωμένα στους ούρανοús. Τι άλλο; Η «Κίχλη» είναι
ό άνθρωπος με τó κωμικό μεγαλείο και τή συγκινητική αθλιότητά του.

Ποτέ ό Γ. Σεφέρης δέ σκέφθηκε, ότι ή «Κίχλη» είναι ό άνθρωπος. Αν δέν εί-
ναι όμως αυτό, ή «Κίχλη» είναι μιά σημαία απ' όλα τά χρώματα...

Αλλ' ας ακούσουμε τί ξαίρει ό ποιητής για τó ίδιο του δημιούργημα. Πολύ
καλά κάνει και τó βλέπει σάν δημιούργημα, αφού κιόλας πιστεύει ότι ό ποιητής είναι
ένas δημιουργός, ένas «εργάτης» και τó ποιήμα μιά «δουλειά». Δέν ξαίρει, φάνηκε
πώς δέν ξαίρει ποιά είναι ή μυστική καρδιά του μύθου που έπλασε. Ξαίρει όμως
τί ζητούσε, όταν αποφάσισε να π λ ά σ ει τó μύθο.

Ξεκινώντας από τήν πραγματικότητα του τοπίου του Πόρου, τής ακρογιαλιάς
και του μισοβυθισμένου караβιου τής «Κίχλης» δραματίσθηκε τήν ποιητική μετουσίω-
σή του. Και από τά βήθη τής μνήμης και από τó άβυθο τής φαντασίας έφερε στο προ-
σκήνιο μερικά πρόσωπα. Γιατί ό τόπος εκείνη τήν ώρα ήταν για τόν ποιητή άκατοί-
κητος. Ίδου πώς εκφράζεται ό ποιητής: «Η δουλειά μου, λέει, δέν είναι οι άσηρημένες
ιδέες, αλλά ν' ακούω τί μου λένε τά π ρ ά γ μ α τ α του κόσμου και να τά εκφρά-
ζω». Και άκουσε τή φωνή των πραγμάτων. Και έπηξε τή φωνή αυτή σ' ένα μύθο.

Πώς δούλεψε για τόν μύθο αυτόν, είδαμε. Απέβλεψε σε τούτο ιδιαίτερα: πώς
σάν ένas μακρυνός άνακλητής του Goethe, να μάς δώσει τήν ποίηση τής πραγματικό-
τητας, στήν πιό άλλοπρόσαλη, στήν πιό ετερόκλητη, κάποτε μπουρλέσκα σύσταση τής.
Από αυτό που όνομάζουμε μαγεία του λόγου ή απ' αυτό που όνομάζουμε μαγεία των
εικόνων (εικονισμός) δέν ξαίρει τίποτε ό ποιητής μας. Όμως άναμφισβήτητα άνοσταίνει
μιά άτιμόσφαιρα, όπου ενάλλάσσονται, οι, σπινθηρισμοί του σφραγισμένου και του γελαίου.

Είναι αυτό π ο ί η σ η τής πραγματικότητας; Ναι, έφόσον, ότι ό ποιητής «άκου-
σε» από τά πράγματα, έμεινε στα χέρια μας σάν άπιαστη, αίσθηση και στα μάτια μας
σάν άπιαστη έντύπωση.

Υπόθεση μεγάλης πνοής; Όχι. Αποτέλεσμα μεθοδικού καλλιτεχνικού αίσθητη-
ρίου. Και είμαστε μακριά από τήν αίσθηση τής ευφορίας εκείνης, του μυστικού άκού-
σματος εκείνου, όπου ένas αντίλαλος βαθειάς άρμονίας άνταποκρίνεται προς ένα ά-
πειρο, αλλά και δύσκολα άποκαλυπτόμενο βάθος, που όμως είναι τόσο άπαραίτητο
για τή σωτηρία τής ψυχής μας.

Η ποίηση για τόν *Novalis*, για τόν *Blake*, για τόν *Rimbaud*,
για τόν *Rilke* και αρκετά για τόν *T.S. Eliot*, ήταν μιά ανάγκη τής βαθύ-
τερης ψυχής. Για τόν *Hoelderlin*, τόν *Coleridge*, τόν *Shelley*
ήταν αντικατοπτρισμός τής άρμονίας του κόσμου. Όμως ό *Kalery* και έλλοι
προπαντός «έπιστήμονες» τής ποίησης μάς δίδαξαν και δίδαξαν στο Γ. Σεφέρη, ότι
ή ποίηση είναι πρό πάντων υπόθεση του καλλιτεχνικού πνεύματος. Μάλιστα δι-
χώς σαρκασμό για τήν Ίδια του δημιουργία ό *Valery*, όνόμασε τήν ποιητική
δημιουργία «δουλειά». Ίσως αυτό να είναι ή μεγάλη άρρώστεια τής γαλλικής πρή-
σης. Όρθολογιστές οι Γάλλοι, γράφουν «έπιστημονικά» ποιήματα, αφού Ικανοποίη-
σαν τή γνωστική τους ανάγκη μαθαίνοντας επί τέλους ποιά είναι ή ο υ σ ί α τής
ποίησης. Η αντίληψη αυτή, που τήν κήρυξαν; ό *Valery*, ό *Eliot*, ό *Re-
verdy* κ. ά. άγνωστόν άνθρωπο. Η ποιητική «ουσία» δέν είναι ή όγκληρη ή ποίη-
ση. Γνωρίζουμε όλα τά συστατικά του θαλασσινού νερού, όμως όταν θά κατασκευά-
σουμε από τις «ουσίες» ένα ποσόν θαλασσινού νερού, θά παρατηρήσουμε, πώς λείπει
άπό κεί ή ζωή. Και ποιήματα «άδολα», «καθαρά» μπορούμε να κάνουμε γεμάτα από

ΔΙΗΜΟΙΟΤΑ

«ποιητική ουσία», όμως αυτά π ο ί η σ η δέ θα είναι ποτέ. Θα είναι καλλιτεχνήμα-
ται, θα είναι αραβουρήματα, όμορφιές ίσως και πνευματικότητες, όμως ή ζωή θα λεί-
πει. Η ποίηση είναι κάτι περισσότερο από δουλειά, κάτι περισσότερο από καλλιτε-
χνική σκέψη, κάτι περισσότερο από ευαισθησία. Είναι μαζί όλα αυτά, αλλά και μια
προσωπική παρουσία και μια πνευματική άγωνία. Και αν ή μοντέρνα ποίηση είναι
προορισμένη να αντικαταστήσει την παλιά, θα τó πετύχει σ' εκείνες μόνο τις εύτυχι-
σμένες στιγμές, που θα επανέρχεται στο σταθερό της κέντρο, απ' όπου θα δικαιώνε-
ται ή ποίηση χωρίς προσδιορισμό: τήν προσωπική άγωνία. Η ποίηση είναι πρώτα ά-
νάγκη ψυχής κ' έπειτα αίσθητική νόρμα.

RAINER MARIA RILKE

ΑΠΟ ΤΑ ΟΡΦΙΚΑ ΣΟΝΝΕΤΑ (ΒΙΒΛΙΟ Ι)

Ένας Θεός τó δύναται. Όμως για πές μου, πώς
ένas θνητός τόν άκλουθει μές τή στενή του λύρα;

Τó πνεύμα του είναι διάφωνο. Και μές τή διασταύρωση
δυό δρόμων τής καρδιάς του, δέ βρίσκεται του Άπόλλωνα νάός.

Τραγουδι σάν αυτό που Έσú διδάσκεις, δέν είναι έπιθυμία
μήτε κι' άνιχνευση αυτού, που τέλος ψηλαφούμε.

Τραγουδι είναι ύπαρξη. Για τó Θεό παιχνίδι.
Μά ποτέ έμεις ό π ά ρ χ ο υ μ ε; Και πότε κείνος στρέφει

στήν ύπαρξη μας τάστρα και τή γη;
Κι' όταν άκόμα αγαπάς, νεαρέ μου, δέν ύ π ά ρ χ εις,

όταν τó στόμα σπρώχνοντας ό λόγος σου έκβιάζει. Μάθε
τό ξαφνικό ξεχύλισμα του τραγουδιού σου να ξεχνάς. Σκορπάει.

Νά τραγουδάς άληθινά είναι μιά ξεχωρη πνοή.
Πνοή γύρω στο τίποτε. Μιά πτήση προς τó Θείο. Ένας άέρας.

(Μετάφραση: ΤΑΚΗ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ)

ΑΓΙΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΕΡΣΗΣ ΣΑΡΑΤΣΗ: «Σμαραγδένιος Αύλος» (ποιήματα Κινέζων ποιητών).

Η ανατολίτικη φιλοσοφία και γενικά νοοτροπία της ζωής, διαφέρουν σχεδόν βασικά από την ευρωπαϊκή.

Κοντά σ' αυτά αυτόματως προστίθεται και η ποίηση ή ανατολίτικη, ή οποία είναι και ο πιο αντιπροσωπευτικός τομέας της σκέψης και της τέχνης των λαών της Ανατολής.

Είναι γνωστός ο θαυμασμός του Γκαίτε, του ολοκληρωμένου αυτού ευρωπαϊκού και ειδικά δυτικού πνεύματος, για την ανατολίτικη ποίηση. Όταν διάβασε για πρώτη φορά ανατολίτες ποιητές του έφάνη σαν ν' ανακάλυψε νέους κόσμους με διαφορετικούς ορίζοντες και προσανατολισμό.

Μέχρι σήμερα στον τόπο μας συστηματικές ως το ποίμα μεταφράσεις ανατολίτικης ποίησης είχαμε σχετικώς μόνο με Άραβας, Πέρσας και Ίνδους ποιητές. Για την κινεζική ποίηση αϊφνης που αντιπροσωπεύει και χρωματίζει έντονα και χαρακτηριστικά το ανατολίτικο ποιητικό πνεύμα, δεν είχαμε μιὰ ξιστώ σύντομη και περιληπτική έπιτομεία του πράγματος, ώστε να μπορεί κανείς να μορφώσει πρόχειρη ξιστώ γνώμη της αισθητικής της ζωής, αλλά και της ούσιας της ως έκφραση της ζωής, με μέσο την τύχη.

Η δις Έφη Σαράτση από τον Βόλο έτόλμησε κάπως και καταποίαστηκε με το έγγεγραμμά αυτό.

Σε μιὰ έπιμελημένη μετάφραση από τρίτο βέβαια χέρι, από τη γαλλική μας δίδει με άδρες γραμμές και μέσα σε μιὰ χρονολογική πορεία αιώνων αντιπροσωπευτικά ποιήματα Κινέζων ποιητών.

Οι περισσότεροι από τους ποιητές αυτούς είναι πολιτικοί ποιητές. Μιλούν για δόξες, μάχες, ταπεινώσεις, νίκες και ήττες αυτοκρατόρων. Επίσης μιλούν για τα αντικείμενα ήδονης και απόλαυσης των πολεμοχαρών αυτών δεσποτών με την δημιουργική σκληρότητα στην ψυχή, και τα μάτια. Αέρινες χορεύτριες και αόθηντες άλυπτοι και εύνοούμενοι περιγράφονται με την πιο χαριτωμένη και περίτεχνη έκφραση και θαυμασμό.

Πολύτιμα λιθάρια, περίκομψα κοσμήματα, άνηθ ροδακινιάς, δαμασκηνιάς, χρυσάνθεμα που άρωματίζουν δυνατά

μεθυστικοί κρουνοί, όλα αυτά τὰ άψυχα που άλλου θά είχανε ένα άπλο διακοσμησηκό χαρακτήρα, κινέζικη ποίηση πέρνουν ζωή κοντά στα έμψυχα, και δημιουργούν έναν κόσμο πολύ πραγματικά, αλλά και συνάμα πολύ παραμυθένιο και φανταστικό και αυτό γιατί ούσια της κινεζικής ποίησης είναι να μάς δίνει, να μάς περιγράφει την δύναμη στην άναπαυσή της.

Το περίεργο στην συλλογή αυτή είναι ότι βρίσκει κανείς ποιήματα που μπορούν να συναγωνισθούν περίφημα τὰ πιο σύγχρονα μοντέρνα. Ένα τέτοιο γνήσιο είναι ο «τρελλός».

Η συμβολή και η προσπάθεια αυτή της Δδος Σαράτση εις τὸ να γνωρίσουμε την κινεζική ποίηση κάπως έκτενέστερα συστηματικά φρονώ ότι επιβάλλεται να έξαρθεί και να έπαινεθεί.

Ι. Βασιλειάδης

ΗΛΙΑ ΚΑΤΣΟΓΙΑΝΝΗ: «Τὸ τραγούδι της αγάπης» (ποιήματα) Θεσσαλονίκη 1951.

Είναι γνωστή ή σαγήνη και ή γοητεία της αγάπης, μετρημένης ξιστώ από την άποψη του ένσθηκου μόνο ή και περιοριστικά της λογικής και ήθικης άκόμης.

Ο Ουάιλντ κάπου, με την χαρακτηριστική σπινθηροβόλα και την ιδιότυπη σκέψη της λέγει, ότι ή αγάπη είναι πιο δυνατή και από την δύναμη και πιο βαθεία και από την φιλοσοφία. Ο ποιητής του «Τραγουδιού της Αγάπης» άποφεύγει και αντί παρέρχεται σκόπιμα ίσως την ένστικτώδη όψη και πλευρά του ζητήματος. Δέν καταπιάνεται με την άπλη πρωτόγονη αλλά και πραγματική ζωική έννοια του άρσενικού και θηλυκού και την πάλη τους την αιώνια για την πρηνάτωση του ένός φλογερου πόθου, της συνέχειας και διάρκειας της ζωής.

Η αγάπη που τραγουδά με τη γνωστή ποιητική έξαρση λυρισμού με τη γνωστή ποιητική μέθη ο κ. Κατσογιάννης, είναι μιὰ λογική, μετρίμενη και νοικοκυρευμένη αγάπη.

Κανένα βύθισμα στην άτμόσφαιρα της αγάπης που την συνταράξει τὸ πάθος του πόθου, της κατάκτησης που συμπλέκεται ο θάνατος και ή ζωή, τὸ είναι και τὸ τίποτε σ' ένα άρμονικό σύνολο καταδίκης της είμαρμένης ή άφατης ζω-

ικής ευτυχίας και απόλαυσης.

Καμιά φρικίαση πάθους, κανένας άγώνας φλογισμένος και φαρμακερός για δημιουργία, που συνάμα είναι και έξουθένωση και έξαφάνιση.

Κανένα κινήγημα της χαμένης Αφροδίτης και άπουσία παντελής κάθε παράκλησης και έπίκλησης στην δύναμή της.

Τὰ άσπρα περισσότερα της άφρογένητης θεάς δέν πετούν πουθενά άδέσμευτα και έλεύθερα στον όρίζοντα των χρυσών Κυθήρων. Έτσι τὸ τραγούδι αυτό του κ. Κατσογιάννη για την αγάπη, ήμπορεί να μην έχει όλη εκείνη την λογική, την θερμή την άρωματισμένη μεθυστικά και την λαμπράδα της γλύκας μιὰς κούπας κατακάθαρου μελιού, που δίδεται για προσφορά θυσίας άπάνω σ' ένα μικρό κομψό ναό της μεγάλης θεάς, πνιγμένο από ροδοδάφνες άνθισμένες, ούτε και την άγάπη μιὰς αγάπης που την σπρώχνει άκυβέρνητη ένα άχόρταγο ψυχόρμητο για δημιουργία ζωής, που ταυτόχρονα κατεργάζεται και την άνανέωση της ζωής, αλλά συγκεντρώνει όλα τὰ στοιχεία εκείνα ένός ήρεμου και ήμερου θαυμασμού μιὰς λογικευμένης, νοικοκυρευμένης αγάπης, όπως βεβαίως την καταλαβαίνουν πολλοί σημερινοί άνθρωποι.

Όλοι οι στίχοι του κυλούν σαν ένα καθαρό και βουερό ρεύμα ώραιοποιημένης ήθικης.

Είναι μιὰ ήθικη προσπάθεια έξωραϊσμού γύρω από τὸ χριστιανικό, γενετήσιο ένσθηκο τὸ τὸ λέμε γόμος.

Όμολογουμένως τὸ έργο αυτό ήμπορεί να χαρακτηριστεί σαν ένα δείγμα άρτιου σύγχρονου ήθικης ποίησης, άπάνω σ' ένα θέμα από τὰ πιο πολύπλοκα σε έρμηνείες και άποτελέσματα ζωικά, κοινωνικά και ήθικά.

Ι. Βασιλειάδης

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ρίχνοντας μιὰ ματιά προς τὰ πίσω και ελαχίστων τὴ μουσική κίνηση στη Θεσσαλονίκη σ' όλοκληρη τη χειμωνιάτικη περίοδο του 1950-51 δέν νομίζω πως ήμπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως ήταν έντονη. Παράλληλα όμως δέν νομίζω πως πρέπει ν' άπογοητευτούμε για τὸ φαινόμενο αυτό, γιατί μιὰ προσεκτικότερη παρατήρηση θά μάς έπειθε πως, κι' αν δέν ήταν έντονη, ή κίνηση που δημιουργήθηκε είναι ώ-

στόσο άπόδειξη πως υπάρχουν προϋποθέσεις και δυνατότητες ν' άποκτήσουμε έντονη μουσική ζωή στην πόλη μας.

Χωρίς να έχω την πρόθεση ν' άσχοληθώ πλατύτερα μ' αυτό τὸ θέμα στο προκείμενο σημείωμά μου, νομίζω πως βασική άφορμή της μουσικής μας κακοδαιμονίας είναι ή βαρύτατη φορολογία των δημοσίων έμφανίσεων των καλλιτεχνών μας, που έχει συνεπακόλουθο άμεσο τὸ να δίνεται πολλές φορές ένα ρεσιτάλ σε αϊθουσα με άδεια τὰ περισσότερα καθίσματα της, άνεξάρτητα από την αξία του έμφανιζόμενου καλλιτέχνη.

Αυτό που λέγεται συνήθως, ότι δηλαδή τὸ κοινό μας δέν έχει την άπαιτούμενη προπαίδεια για νὰ κατανοήσει την μουσική, τὸ άπορρίπτω χωρίς συζήτηση. Έχω προσέξει αντίθετα, πως ή κατανόησή του είναι πληρέστατη, κι' αν μην έχουμε ένθουσιαστικές έκδηλώσεις, που καμιά φορά στο βάθος ίσως δέν είναι παρά θεατρινισμοί. Φοβούμαι μόνο πως κανάνηση δέν έπιδεικνύουν έκείνοι, που χωρίς να έχουν τις άπαιτούμενες γνώσεις παριστάνουν οι ίδιοι τους καλλιτέχνες ή τους κριτικούς και μπερδεύουν χειρότερα τὰ πράγματα. Όμως δυστυχώς από τους ήμιμαθείς δέν ήμπορεί να άπαλλαγεί εύκολα κανείς χρειάζεται έντονα άγώνας και άνελέητο ξεσκέπασμά τους.

Από όλη τη μουσική κίνηση σοβαρότερη έκδηλωση στάθηκαν τὰ ρεσιτάλ, που δέν ήταν, δυστυχώς, όσα θάπρεπε. Γιατί δεκαοχτώ ρεσιτάλ για μιάν όλοκληρη χειμερινή περίοδο μοιρασμένα σ' έννιά μήνες, δέν μάς κάνουν παρά δύο κάθε μήνα. Αν μάλιστα σημειώσουμε πως τὰ έφτά δόθηκαν τὸν Μάιο, τότε ή άναλογία πέφτει στο ένάμισο ρεσιτάλ τὸ μήνα, ποσὸ κυριολεκτικά άστείο για νὰ μιλήσει κανείς για έντονη μουσική κίνηση. Ευτυχώς που ή έλλειψη άναπληρώνονταν από διάφορες άλλες προσφορές για τις όποιες θά μιλήσουμε παρακάτω.

Κάνοντας μιὰ πρόχειρη στατιστική βλέπουμε πως από τὰ δεκαοχτώ ρεσιτάλ τὰ έντεκα ήταν ρεσιτάλ πιάνου, τὰ τέσσερα ρεσιτάλ βιολιού και τὰ τρία ρεσιτάλ τραγουδιού. Από την άποψη των καλλιτεχνών από τὰ δεκαοχτώ πάλι ρεσιτάλ τὰ τέσσερα δόθηκαν από ζένους καλλιτέχνες, τὰ έφτά από Αθηναίους καλλιτέχνες, τὰ τρία από δικούς μας, και άλλα τέσσερα από νεαρούς επίσης Θεσσαλονικίους καλλιτέχνες.

Η αξία της καλλιτεχνικής προσφοράς δέν στάθηκε άνάλογη με τὸ όνομα του

έρμηνευτή. Γιατί ενώ μ' αυτή την προ-
υπόθεση έπρεπε να βρίσκονται στην
πρώτη γραμμή οι ξένοι καλλιτέχνες, φο-
βόμηναι πώς κι' οι δυο τους στάθηκαν
ούραγοι στην αξιολογική σειρά. "Ας
ιδούμε όμως την προσφορά καθενός χω-
ριστά, γιά να αποκτήσουμε μιά πληρέ-
στερη εικόνα του θέματος.

Η Γαλλίδα πιανίστρια **Ζιάν-Μαρί
Νταρρέ** (πού την άκούσαμε σε τρία άλ-
λεπάλληλα ρεσιτάλ στις 23,24 και 26.11.
50) είχε αναμφισβήτητα μεγάλη δεξιοτε-
χνία, τής έλειπε όμως κάπως ή ευαισθη-
σία, ώστε ή εκτέλεση τών έργων του προ-
γράμματος είχε κάποια ερρότητα. Γι'
αυτό και περισσότερη εντύπωση έκανε τό
παίξιμό της στα έργα του Λίσιτ. Ο
Τούρκος πιανίστας **Όμέρ Ρεφίκ Γιαλ-
καγιά** (20.3.51) πού μάς έδωσε ένα πρό-
γραμμα άφιερωμένο αποκλειστικά σε έρ-
γα Σιοπέν ήταν ακόμη λιγότερο ίκανο-
ποιητικός. Δέν νομίζω πώς μάς έδειξε
τόν υπερβολικό ρομαντισμό και τή ολα-
βική μυστικοπάθεια αὐτοῦ τοῦ συνθέτη,
κι' ακόμη ή τεχνική του δέν έφτανε τήν
τεχνική τής Νταρρέ.

Από τους Αθηναίους καλλιτέχνες τοῦ
πιάνου τήν **Τζίνα Μπαχάουερ** δέν μπό-
ρεσα να τήν άκούσω, και συνεπώς δέν
μπορώ νάχω δική μου γνώμη. Άκουσα
όμως ότι ήταν εξαιρετική ή εμφάνισή της.
Η **Μαρίκα Παπαϊωάννου-Χουρμουζίου**
(21.10.50) εμφανίστηκε με λαμπρή τεχνική,
άλλα με κάποιαν ακαδημαϊκότητα στην
έρμηνεία. Έξαιρετη ήταν στο «Καρναβάλι»
του Σιούμαν, όχι όμως και στη «σο-
νάτα» (Αύγη) του Μπετόβεν. Ο τυφλός
πιανίστας **Γιώργος Θέμελης** (6.5.51) ήταν
τό άποκορύφωμα στη μουσική κίνηση
όλης τής περιόδου. Η τεχνική του ήταν
λαμπρότατη κι' ή έρμηνεία του εξαιρε-
τική. Οτιδήποτε κι' άν έπαιξε (Μπάχ,
Μπετόβεν, Μπράμς, Σιοπέν, Σιουμαν,
Σκαρλάτι) ήταν άψογο κι' έδινε άκριβώς
τό νόημα πού ό κάθε συνθέτης είχε βάλει
στο έργο του. Δέν θάνα υπερβολή άν
πώ πώς τέτοιον καλλιτέχνη δύσκολα συ-
ναντά κανείς.

Από τους δύο Αθηναίους βιολιστές
δέν μείναμε άπόλυτα ίκανοποιημένοι.
Βέβαια είναι κι' οι δυο τους καλλιτέχνες
με προσόντα. Όμως ό **Νίκος Δι-
καίος** (14.10.50) ήταν καλός εκτελεστής
και πιστός έρμηνευτής τών έργων, άλλα
παρουσιάζει κι' αυτός μίαν ακαδημαϊκό-
τητα στο παίξιμο. ενώ ό **Βύρων Κολάσης**
(24 και 25.5.51) έχει εξαιρετική τεχνική,
φλογερή ιδιοσυγκρασία, ύστερεί όμως
στην άπόδοση και έρμηνεία τών κλασι-
κών έργων.

Η ύψιφωνος **Φανή Αΐδαλή-Σαπου-
τζή** (8.4.51) μάς έδωσε ένα εξαιρετικό

ρεσιτάλ, πού ήταν πραγματική αισθητι-
κή απόλαυση από τήν αρχή μέχρι τό τέ-
λος του. Η έρμηνεία τής ήταν παντοῦ
άψυγη και ή μουσικότητά της κάτι τό
σπάνιο, κάτι πού δύσκολα συναντά κανείς
όχι μόνο σε τραγουδιστή (πού οι
περισσότεροι άσφαλώς δέν διακρίνονται
γιά τήν μουσικότητά τους), άλλα και
σε άλλους καλλιτέχνες.

Από τους δικούς μας καλλιτέχνες
τοῦ πιάνου ή πολυπειρη **Μαργαρίτα Ασ-
σέο-Γκέλμπαρ** (16.5.51) εκλείσει τήν
έφετινή μουσική περίοδο μ' ένα ρεσιτάλ
όπου δέν ηξαιρε κανείς άν έπρεπε να
πρωθαυμάσει τήν ακατάβλητη νεανι-
κότητα στο παίξιμο ή τήν δροσερότατη
έρμηνεία, ιδιαίτερα μάλιστα στα έργα
του Σιοπέν πού άποδόθηκαν με άφθα-
στη χάρη και λεπτότητα. Η **Θούλα
Γεωργίου** (1.4.51) μάς έδωσε πλουσιό-
τατο πρόγραμμα με κατανόηση τών έρ-
γων πού παρουσίασε και με αξιώσιες
ώριμου καλλιτέχνη, και ό **Τώνης Γεωρ-
γίου** (19.11.50) εμφανίστηκε όπως πάν-
τοτε λεπτότατος και γεμάτος ευαισθη-
σία, με ιδιαίτερη επίδοση στα έργα του
Σιοπέν.

Οι νεαροί Θεσσαλονικιοί καλλιτέχνες
έκαναν πραγματικά θαύματα. "Οχι μό-
νο μπόρεσαν να σταθούν στις δημόσιες
εμφάνσεις τους, άλλα άδίσταχτα μπο-
ρώ να πώ πώς στάθηκαν καλύτερα κι'
άπό κάποιους άλλους καθιερωμένους
όμότεχνούς τους. Η ύψιφωνος **Βίλμο
Γεωργίου** (20.1.51) μάς έδωσε ένα ρε-
σιτάλ όπου ή γλυκύτατη φωνή της έν-
θουσίασε τους άκροατές, ή έπίσης ύψι-
φωνος **Μένη Μπόνη** (9.5.51) με τήν έμ-
φάνισή της έδειξε πώς και καλή φωνή
έχει και προσόντα, κι' ή νεαρή καλλιτέ-
χνις τοῦ βιολιού **Ίσμήνη Χρυσοχόου**
(27.5.51) άπόδειξε πώς έχει άναντίρρητα
μεγάλο ταλέντο.

Από τους νεαρούς καλλιτέχνες ό
πιανίστας **Γιώργος Ουμής** ήταν άνυπέρ-
βλητος. Έπαιξε με αξιώσιες όχι άπλά
καλοῦ, άλλα μεγάλο καλλιτέχνη, πού
προχωρεί άδίσταχτα πρὸς τήν ώριμότη-
τα. Το ρεσιτάλ του ήταν από τα καλύ-
τερα τής περιόδου και τόν τοποθέτησε
στην πρώτη γραμμή. Ο Ουμής εμφανί-
στηκε επίσης και ως αξιόλογος συνθέτης
με τα τρία Ποιμμένα Πρελούδνια του.

Εκτός από τα ρεσιτάλ πού δόθηκαν
δημόσια, αρκετά άλλα δόθηκαν από τό
Βρετανικό Συμβούλιο, δυστυχώς όμως
ή οργάνωσή τους ήταν κάπως ελαττω-
ματική ώστε πολλές φορές περάσανε ά-
παρατήρητα γιά τό κοινό, και δέν νομι-

ζώ πώς ένα ρεσιτάλ πρέπει να περιορι-
ζεται γιά ένα μικρό κύκλο εκλεκτών, ή
κατά τεκμήριο εκλεκτών.

Από τα ρεσιτάλ του Βρετανικού Συμ-
βουλίου δυο από τα καλύτερα ήταν τοῦ
πιανίστα **Γιώργη Ουμή** (16.12.50) πού ο-
πως πάντα έδειξε τα λαμπρά του προσόν-
τα και τής πιανίστριας **Νόρας Λουκί-
δου** (5.4.51) πού έπαιξε άψογα και με
σπάνια κατανόηση τα έργα πού παρου-
σίασε.

Συμβολή στη μουσική κίνηση τής πό-
λης μας ήταν και τα μουσικά άπογευ-
ματινά πού είχε αποφασίσει να οργάνω-
σει ή φοιτητική οργάνωση Μ.Ε.Ε.Φ, δυ-
στυχώς όμως μετά τήν στρατεύση του
δραστηρίου προέδρου τής Θανάση Γιαν-
νόπουλου έμειναν χωρίς συνέχεια. Στο
μοναδικό πάντμα πού πρόλαβε να δοθεί
(25.11.50) είχαμε άκούσει τόν **Γιώργη
Ουμή**, τήν πιανίστρια **Εριφύλλη Γαϊτά-
νου** και τόν φετινό διπλωματούχο του
Ώδειου **Χρήστο Πολυζωΐδη**, βιολιστή
με μεγάλο ταλέντο.

Αν και δε φέρνον σε άμεση έπαφή
τόν έρμηνευτή με τόν άκροατή, και συ-
νεπώς από κάποιαν άποψη δέν μπορούν
να υπολογιστοῦν στην κυρίως μουσική
κίνηση, νομίζω πώς δέν πρέπει να παρα-
λειφθοῦν τα ρεσιτάλ πού δόθηκαν από
τόν Ραδιοφωνικό Σταθμό Θεσσαλονίκης
και πού ήτανε και πολλά και αξιόλογα.

Φυσικά οι καλλιτέχνες πού ηρθαν
άπ' άλλου εκτός από τις δημόσιες έμφα-
νίσεις τους παίζανε και στο ραδιόφωνο,
κι' έτσι άκούσαμε τήν **Φανή Αΐδαλή-
Σαπουτζή** στις 9.4.51, τόν **Γιώργη Θέ-
μελη** στις 6.5.52, τόν **Βύρωνα Κολάση**
στις 20.5.51. Εκτός άπ' αυτούς πρέπει
ν' αναφερθοῦν ιδιαίτερα τα ρεσιτάλ τοῦ
πιανίστα **Γιάννη Παπαδόπουλου** (22.5.51)
πού έπαιξε εκτός από τα άλλα έργα και
τό «Πρελούδνια και χοροί γιά μιά μικρή
λευκή άχιβάδα» τοῦ νεαρότατου Έλλη-
να συνθέτη Μάνου Χατζηδάκι με εξαι-
ρητική άπόδοση και τοῦ πιανίστα και
συνθέτη **Νίκου Ασπρεινίδη** (16.3.51) πού
άν και δέν έχει βρει ακόμη τόν σωστό
δρόμο, όμως υπόσχεται πολλά γιά άργό-
τερα. "Επίσης πρέπει ν' αναφερθοῦν τα
ρεσιτάλ τής πιανίστριας **Πόνης Στεφα-
φανοπούλου**, πού έδειξε άναντίρρητα
πολλή κατανόηση τών έργων, και τής
ύψιφωνος **Φέμης Νικολαΐδου**, πού έ-
χει εξαιρετική φωνή, καλή τεχνική και

μεγάλη μουσικότητα στην έρμηνεία τών
κομματιών.

Εκτός από τα ρεσιτάλ πρέπει να
σημειωθοῦν και οι ταχτικές δισεβδομα-
διαίες συναυλίες τής Ορχήστρας τοῦ
Ραδιοφωνικού Σταθμοῦ Θεσσαλονίκης,
με διευθυντή τόν καθηγητή κ. **Ευριπίδη
Κοτσανίδη**, πού παρ' όλες τις αντιεό-
τητες και τις έλλείψεις εμφανίζουν μιά
συστηματική βελτίωση, και άποτελοῦν
παρήγορη έλπίδα ότι ύφίσταται ή βάση
γιά τήν δημιουργία Συμφωνικής Ορχήστ-
ρας Θεσσαλονίκης.

Προτού κλείσω τό σημεῖο μου πρέπει
να πώ δυο λόγια και γιά τις παραστά-
σεις τοῦ «Έλληνικοῦ Χοροδράματος»,
πού κι' άν δέν ήταν κυρίως μουσικές
παραστάσεις — άφοῦ τόν κύριο ρόλο σ'
αὐτές τόν κρατᾶ ό χορός — είχαν όμως
μεγάλη σχέση με τήν μουσική κίνηση από
τήν άποψη ότι σ' αὐτές εμφανίζονταν
μουσική νέων Έλλήνων συνθετῶν. Γιά
τό νέο αὐτό σύνθετο είδος τέχνης είχα
γράψει δυο κάπως αναλυτικότερα κριτι-
κά σημειώματα όταν δίνονταν οι παρα-
στάσεις του «Νέα Αλήθεια» 4 και 8.5.51)
Εδῶ θάθελα να επαναλάβω πώς από
τους δυο συνθέτες ό **Αργύρης Κουνάδης**
δέν μάς ίκανοποίησε με τή μουσική του
πού είναι περισσότερο έγκεφαλική παρά
έμπνευσμένη, ενώ αντίθετα ό **Μάνος
Χατζηδάκις**, μ' όλο πού είναι ακόμη
άκαταστάλαχτος έχει αναμφισβήτητα τα-
λέντο και θά μπορέσει να δώσει μορφα
έργα.

Όπως είπα και στην αρχή τοῦ σημει-
ώματος, ή έφετινή μουσική κίνηση τής πό-
λης μας δέν ήταν έντονη. Προϋποθέσεις
όμως και δυνατότητες γιά τήν δημιουργία
της έχουμε αρκετές. Όστε άν προπα-
θήσουμε λίγο περισσότερο νομίζω πώς
μπορούμε να φτάσουμε σε καλά άποτε-
λέσματα. Άρκει να πεισθοῦμε ότι αὐτό
επιβάλλεται ν' άποτελέσει μέριμνα όλων
μας κι' όχι ν' αφήνουμε τήν προσπάθεια
στα χέρια τών λίγων πού έχουν ιδιαίτερη
σχέση με τήν μουσική. Γιατί ή μουσική
δέν πρέπει ν' άποτελεί έντρόφημα γιά
τους λίγους, άλλα είδος πρώτης ανάγκης,
πνευματική τροφή γιά τόν καθένα.

Μ. Ι. Τσιτσικλής

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΟΙ προσπάθειες για την επάνδρωση του «Κρατικού Θεάτρου Θεσσαλονίκης» δεν έφεραν πρὸς τὸ παρὸν κανένα ἀποτέλεσμα.

Τὸ νομοσχέδιο τοῦ κ. Μόδη ἔδινε μιὰ ὀποσδήποτε καλὴ λύση στὸ οικονομικὸ πρόβλημα τοῦ θεάτρου, διαθέτοντας ποσοστὸ 1.50)ο ἀπ' τὴς εἰσπράξεις τοῦ Ἰπποδρόμου. Τελικὰ ὅμως ἡ λύση αὐτὴ ναυαγεί, γιατί εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν κύκλων ἐκείνων ποὺ θέλουν ὅλα νὰ κατευθύνονται ἀπ' τὴν Ἀθήνα, ὄχι γιατί ἔτσι ἐπιτυγχάνονται καλύτερα ἀποτελέσματα ἀλλὰ γιατί ἐξυπηρετοῦνται μικρὰ καὶ ταπεινά προσωπικά συμφέροντα, γιὰ χάρη τῶν ὁποίων τοὺς εἶναι ἀδιάφορο ἂν καταστρέφονται καὶ ναυαγοῦν ἔργα μεγάλα, προορισμένα ν' ἀνυψώσουν τὸ πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ.

Οἱ κύκλοι τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου, ποὺ φαίνεται πὼς ποτὲ δὲν ἐνοιώσαν τὴν ἀνάγκη νὰ δώσουν μιὰ μόνιμη θεατρικὴ ἐστία στὴ Θεσσαλονίκη, ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν γιὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτόνομος ὀργανισμὸς Κρατικὸ Θεάτρου στὴν πόλιν μας. Προσπάθησαν νὰ πείσουν —καὶ δυστυχῶς ἔπεισαν— τὸν διάδοχο τοῦ κ. Μόδη ὑπουργοῦ Παιδείας, πὼς μόνο ὡς παράρτημα τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου μπορεῖ νὰ προκόψῃ τὸ Θεάτρο στὴ Θεσσαλονίκη κι' ἔτσι γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ τίποτα. Θὰ ἐμφανίζονται ὁ θῆσος τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου δεκαπέντε μέρες τὸ χρόνο, σὰν μεγάλου σχήματος τουριστικὸς ἐπισκέπτης, ποὺ ἐπληξέ στὴν πόλιν κι' ἔρχεται νὰ ξεσκασθῇ λίγο στὴν καλόβολη καὶ ταπεινὴ ἐπαρχία, θὰ δίνῃ λίγες παραστάσεις στὸ ἀπίθανο ἐκεῖνο κτήριο τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου —δειγμα κι' αὐτὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴ Μακεδονία— κ' ὕστερα θὰ γυρίζει στὴν Ἀθήνα μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι ἐπιτέλεσε καλλιτεχνικὸ καὶ προπαντὸς «ἐθνικὸν» καθήκον.

Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ διαπιστώνουμε πὼς οὐτὲ διάθεση οὐτὲ ἀπόφαση ὑπάρχει γιὰ νὰ γίνῃ θεάτρο στὴ Θεσσαλονίκη καὶ λυπούμαστε εἰλικρινά, γιατί ὁ κατὰ τεκμήριον τουλάχιστον μεγαλύτερος καλλιτεχνικὸς ὀργανισμὸς τοῦ τόπου μας, τὸ Βασιλικὸ Θεάτρο, παίζει ρόλο τόσο ἐκδηλὰ ἀντίθετο πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ ἐπομένως καὶ ἔθνικα συμφέροντα τοῦ Μακεδονικοῦ λαοῦ.

ΟΙ ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ

Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ ἀκούστηκε ἡ ἀπόφαση τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Θεσσαλονίκης νὰ στείλῃ

μὲ ὑποτροφία στὸ ἐξωτερικὸ τὴν δίδα Ἰομήνη Χρυσοχόου νεαρὴ καλλιτέχνηδα βιολιοῦ μὲ ἐξαιρετικὸ ταλέντο.

Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ εἶναι μιὰ καλὴ ἀρχὴ καὶ δείχνει πὼς ὑπάρχει στὸ Ἐπιμελητήριον φαισιμένη ἠγεσία καὶ διάθεση θετικῆς ὑποστηρίξεως τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς μας ζωῆς. Θὰ εἴμαστε εὐτυχεῖς ἂν συχνὰ μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ σημειώσουμε παρόμοιες εὐγενεῖς χειρονομίες ὄχι μόνον τοῦ Ἐπιμελητηρίου ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὀργανισμῶν ποὺ ἔχουν τὴς οικονομικῆς δυνατότητες γιὰ νὰ βοηθήσουν τὴν πνευματικὴν μας ζωὴ.

Ο ΔΗΜΟΣ

Ἐπίσης ἀξιόλογη ἦταν ἡ προσπάθεια τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης νὰ βοηθήσῃ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὸ ἐξωτερικόν. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ποιητῆ κ. Γ. Βαφόπουλου, διευθυντῆ τῆς Δημοτικῆς βιβλιοθήκης στὴν Ἀγγλία, ἀποφασίστηκε καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ λογοτέχνη κ. Γ. Δέλιου, ὑπαλλήλου τοῦ Δήμου, στὴς Ἡνωμένες Πολιτεῖες.

Ἄς εὐχηθῶμε νὰ συνεχιστῇ καὶ σ' ἄλλους τομεῖς τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς ἡ προσπάθεια αὐτὴ τοῦ Δήμου.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΑΠ' ΤΟ ΡΑΔ. ΣΤΑΘΜΟ ΘΕΣ)ΝΙΚΗΣ

Ἀνάμεσα σ' ἄλλες—δυστυχῶς ὄχι ὅσας θάπρεπε—ἐκπομπῆς τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Θεσσαλονίκης μὲ ὑψηλότερες πνευματικῆς ἀξιώσεις, θὰ ξεχωρίσουμε τὰ τακτικὰ κριτικὰ σημεῖωματα γιὰ τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον τοῦ κ. Πέτρου Σπανδωνίδη. Ἡ ἐκπομπὴ αὐτὴ, πραγματικοῦ μᾶς κριτικοῦ, ἀποτελεῖ μιὰν ἀξιόλογη συμβολὴ γιὰ τὸ οὐσιαστικὸ γνῶρισμα τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου.

Σημειώνουμε γιὰ τοὺς ἀναγνώστες μας ὅτι ἡ ἐκπομπὴ αὐτὴ μεταδίδεται κάθε Παρασκευῇ, ὥρα 605' μ. μ.

ΣΟΒΑΡΗ ΑΒΛΕΨΙΑ

Ἀπὸ ἀπροσεξία τοῦ διορθωτῆ ἢ ὑπ' ἀρ. 32 σελίδα τοῦ περιοδικοῦ τυπώθηκε χωρὶς νὰ διορθωθῇ. Ἐτσι ὑπάρχουν πολ- λά λάθη ἀπ' τὰ ὁποῖα σημειώνουμε τὰ σοβαρότερον ἔκτος ἀπ' τὰ ὀρθογραφικά:

Στίχ. 1ος τῆς 2ης στήλης νὰ διαβαστῇ **μεδυστικά κρσιὰ** ἀντὶ μεδυστικοῦ κρουνοῦ, στίχ. 3ος τῆς 2ης στήλης πρὶν ἀπ' τὸ κινέζικη νὰ μῆ **στὴν**, στίχ. 5ος τῆς 2ης στήλης ἀντὶ πραγματικὰ νὰ διαβαστῇ **πραγματικό**, στίχ. 35ος τῆς 2ης στήλης τὸ **ἀντι παρέρχεται** νὰ διαβαστῇ σὰν μιὰ λέξη.

Τιμή φύλλου δρχ. 4.000
Συνδρομή Έτήσια δρχ. 30.000